UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění
Dějiny křesťanského umění

Šárka Kolářová

Kostel sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory

bakalářská práce

vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc.

2006

„ Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vykonala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury."

V Praze dne 21. 7. 2006

Šárka Kolářová

I. Úvod do problematiky

Kostel sv. Jakuba v obci Jakub nedaleko Kutné Hory patří mezi nejvýznamnější, ale zároveň mezi nejpozoruhodnější románské stavby v Čechách 12. století. Jedná se o jednolodní kostel s apsidou na východě a hranolovou věží v ose západního průčelí. Kostel svým stavebním typem nijak nevybočuje ze skupiny románských venkovských tribunových kostelů. Vyjímečný je však svým architektonickým členěním vnějšku slepými arkádami a zejména dochovanou sochařskou výzdobou v podobě osmi románských reliéfů na jižním průčelí. Během jedné z četných restaurací probíhající v roce 1845 se v místě bývalého oltáře na tribuně nalezla autentika biskupa Daniela I. s datem 19. listopadu 1165 vztahující se ke svěcení stávající zděné tribuny s oltářem Panny Marie. Autentika je klíčovým pramenem nejen k dataci stavby, ale i k osobě stavebníka svatojakubského kostela.

Od té doby, kdy byl kostel sv. Jakuba „objeven" historiky a historiky umění uběhlo již přes jeden a půl století. Za tu dobu byla vydaná řada studií a článků zabývajících se historií, architekturou a sochařskou výzdobou svatojakubského kostela. Stávající problematika naráží na nedostatek písemných pramenů a nejednotnost názorů v dosavadním bádání. Pro přehlednost a určitý řád této práce si rozdělíme problematiku do čtyř okruhů:

1) První okruh v sobě zahrnuje otázky týkající se stavebníka kostela. Kdo byla Marie se svými dvěma syny Slaviborem a Pavlem? Jaké společenské postavení a finanční možnosti mohla mít tato rodina ve druhé polovině 12. století ?
2) Druhý okruh se dotýká otázek stavebních fází kostela a především jak velký podíl má na dnešním stavu a podobě kostela restaurace probíhající od sedmdesátých let 19. století.
3) Třetí okruh se zabývá otázkou, zda dnešní podoba architektonického rozvržení je původní a zda reliéfy byli součástí stavby od počátku a zda jsou také umístěny na svých původních místech
4) Čtvrtý okruh v sobě zahrnuje otázku týkající se původu a datace románských reliéfů.

Protože se jedná o několik velmi závažných okruhů, které na sebe navazují a do jisté míry poslední okruh závisí na třech předchozích, vychází z nich i struktura této práce. Práce je proto ve své podstatné části historiografického charakteru, vycházející z kritiky a interpretace jediného písemného pramene. Další část v sobě spojuje následující dva okruhy, vychází již ze stavebněhistorických a uměleckohistorických pojednání. Poslední část reflektuje výše uvedené okruhy, přináší stávající poznatky a především nové otázky pro další bádání na které zatím dosavadní výzkumy nejsou schopny odpovědět.

II. Přehled vývoje uměleckohistorického a historiografického bádání

Tento přehled se nesnaží podat úplný výčet literatury pojednávající o kostele sv. Jakuba v Jakubu u Kutné hory. Pokouší se především zachytit názory historiků a historiků umění, kteří přinesli nové poznatky na danou problematiku, nebo nějakým způsobem ovlivnily následující generace badatelů.

Jana Erazim Vocel a literatura 19. století

Počátky zájmu o svatojakubský kostel spadají až do poloviny 19. století, neboť v této době začíná historický zájem o románské památky. Architektonické a umělecké hodnoty kostela objevuje již první generace uměleckých historiků konce první poloviny 19. století, mezi které patří Jan Erazim Wocel, považovaný za zakladatele českého středověkého dějepisu umění a české archeologie.[1]

První jednotlivé studie o románské architektuře byly uveřejňované v *Časopise českého muzea* a od roku 1854 v tehdy nově založeném časopise *Památky archeologické a místopisné.* Není tedy náhoda, že první kdo o kostele v Jakubu podrobně referoval byl právě Jan Erazim Wocel a jeho první studie vyšla v Časopise českého muzea v roce 1847[2]. Poté pak následují ještě dvě studie v letech 1852[3] a 1857[4], které se stanou základem pro další generace zabývající se románským kostelem v Jakubu, ale i románskou architekturou vůbec. Jeho práce jsou přínosné i dnes protože popisují stav kostela ještě před restauracemi probíhající od sedmdesátých let 19. století a informují nás podrobně o nálezu jediného písemného pramene vztahujícím se k románské stavbě kostela sv. Jakuba.

---

[1] Vojtěch BIRNBAUM: Jan Erazim Vocel, Praha 1942, 7-8

[2] Jan Erazim WOCEL, Byzantinský kostel ve vsi Svatém Jakubě, in: Časopis českého muzea 21, díl I., Praha 1847, 211-228

[3] Jan Erazim WOCEL, Byzantinský kostel ve vsi sv. Jakubě, in: Archeologické listy, Svazek I., článek B1, Praha 1852, nepag.

[4] Jan Erazim WOCEL, Die romanischen Kirchen zu Záboř und St. Jakob in Böhmen, in: Mittheilungen der k. k. Central-Comission II, 1857, 116-122

Jan Erazim Wocel pocházel z nedaleké Kutné Hory a tudíž stavbu kostela velmi dobře znal. O jeho existenci se dozvěděl ze Schallerovi[5] a následně ze Sommerovi[6] topografie, kde autoři přisuzují stavbu kostela a jeho sochařskou výzdobu řeholníkům z nedalekého cisterciáckého kláštera v Sedlci. Wocel ještě ve svých raných studii nepoužívá pojem románský sloh. Důsledně používá až do roku 1852 pojem byzantinský sloh, protože až do této doby bylo toto umění považováno za odnož umění byzantského. Rozdíl mezi uměním slohu románského a byzantského vyložil poprvé roku 1856 v článku *Uebersicht der romanischen Baudenkmalein Bömen* zřejmě pod vlivem příruček Otteovy a Kuglerovy.[7] Vyložil zde již jasný rozdíl mezi oběma slohy a ukázal, že románský sloh se vyvinul ze západního starokřesťanského umění.[8]

Jako první badatel se zabývá ikonografií figur, zejména postavy rytíře, porovnává ji s figurami v kodexu Vyšehradském a na základě těchto komparací považuje svatojakubské reliéfy za mladší, současné se stavbou kostela. Datuje románský kostel se sochařskou výzdobou do období od konce 11. století do poloviny 12.století. Jeho závěry vycházejí z ikonografie, nikoli ze slohových důvodů. Poté co byla nalezena autentika na tribuně kostela s datem 19. listopadu 1165, posunuje dataci do let 1150–1165.[9]

Na konci šedesátých let vyšel příspěvek k interpretaci autentiky od historika Hermenegilda Jirečka.[10] Příspěvek, který se zabývá problematikou rodiny zakladatelky Marie a jejích synů, je přejímán až do dnešních časů bez jakýchkoli dalších příspěvků, které by podpořily nebo naopak vyvrátili jeho závěry. Rodina zakladatelky by podle jeho závěru měla pocházet z rodu nazývaného později pánové ze Švábenic ze střední Moravy. Jeho metoda je postavená na principu vlastního jména jednoho ze synů zakladatelky Marie. Předpokládá, že osobní jméno Slavibor bylo v tomto rodě stejně oblíbeno jako např. jméno Vítek v rodě Vítkovců.

---

[5] Jaroslaus SCHALLER: Topographie des Königreichs Böhmen : Darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlösser und Städte unter den ehemaligen und jetzigen Benennungen samt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden.; Sechster Theil. Czaslauer Kreis, Prag,Wien, 1787, 15

[6] Johann Gotfried SOMMER: Das Königreich Böhmen, statistisch- topographisch dargestellt von Johann Gotfried Sommer, Eilfter Band, Časlauer Kreis, Prag 1843, 332

[7] Klement BENDA: Jan Erazim Vocel In: Kapitoly z českého dějepisu umění I. (ed. Rudolf Chadraba), Praha 1986, 87

[8] Vojtěch BIRNBAUM: Jan Erazim Vocel, Praha

[9] WOCEL 1847 (pozn. 2.) 216.

[10] Hermenegild JIREČEK: Příspěvek k vysvětlení záhadných soch na kostele ve vsi Sv. Jakubě u Církvice blíž Kutné Hory, in: Památky archaeologické IV/2, 1861, 176

První syntézy dějin českého středověkého umění, zahrnující i památky románské, vyšly německy píšících badatelů. První je dílem architekta, profesora na německé polytechnice Bernharda Gruebera,[11] druhá je pak dílem Josefa Neuwirtha[12]. Kostel sv.Jakuba v těchto výše zmíněných syntetických pracích ještě z konce 19. století je zahrnut jako památka poměrně přesně datovaná. Autoři však nepřinášejí nic nového a badatelských východiskem jsou stále práce J.E. Wocela.

Prvním českým pokusem o syntetické shrnutí středověkého umění v Čechách a na Moravě byla až kniha Josefa Braniše[13] z počátku devadesátých let 19.století. Tehdy se českými románskými památkami zabýval již Ferdinand Lehner, který redigoval časopis Method, v kterém otiskoval i řadu vlastních článků.[14] Jeho práce vyšla pod názvem *Dějiny umění národa českého* vydávané postupně v letech 1903, 1905 a 1907[15]. Toto dílo samo o sobě bylo již v době svého vydání metodicky značně zaostalé. Kladným přínosem bylo však shromáždění materiálu, historických zpráv a identifikací řady do té doby v literatuře neznámých památek.

Josef Braniš[16] a pak následně Ferdinand Lehner[17] na základě užitého materiálu (červeného pískovce) přiřadili ve svých pracích kostel sv. Jakuba k tzv. skupině východočeských románských kostelů, pocházející z uměleckého okruhu Sázavského kláštera

Od Vincenta Kramáře k moderní české historii umění

Prvním autorem, který se věnoval formálnímu původu sochařské výzdoby jižního průčelí kostela sv. Jakuba je Vincent Kramář. Jeho studie byla publikována již v roce 1914 v druhém svazku *Uměleckých pokladů Čech II.*[18], které redigoval Zdeněk Wirth, zůstává do dnešní doby stále jedinou obsáhlejší prací zabývající se touto problematikou.

---

[11] Bernhard GRUEBER: Die Kunst des Mittelalters in Böhmen I., Wien 1871, 42 a 85

[12] Josef NEUWIRTH: Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Přemyssliden, Prag 1888, 155

[13] Josef BRANIŠ: Dějiny středověkého umění v Čechách I. Od počátků křesťanství v Čechách do roku 1306, Praha 1892

[14] Ferdinand LEHNER: Kostel Svatojakubský, in : Method XIX, 1893, 73-76

[15] Ferdinand LEHNER: Dějiny umění národa českého I/1,2,3., Praha 1903, 1905, 1907

[16] Josef BRANIŠ: O působení kláštera sázavského na vývoj stavitelství a plastiky ve východních Čechách, Kutná Hora 1881

[17] LEHNER 1905 (pozn. 15)

[18] Vincent KRAMÁŘ: Skulptury jižního průčelí románského kostela ve Svatém Jakubu, in: Umělecké poklady Čech II., Praha 1915, 49-55

Kramář zná kostel již po velké opravě v letech 1872–1874, může se proto věnovat i reliéfům, které byly předtím zakryty pozdějšími přístavbami. Jako první ukazuje na stylovou rozdílnost figurálního tympanonu a ostatní reliéfní výzdoby. Předpokládá, že tympanon portálu pochází od jiného sochaře než ostatní reliéfy na průčelí. Za autora považuje sochaře saského. Předpokládá spíš cizí původ ostatních reliéfů z jižního průčelí. Domnívá se, že vznik takovéto monumentální skupiny není možný bez široké základny vývoje. Upozorňuje na malý fond románského sochařství u nás a proto také odmítá názor Braniše[19] a pak následně Lehnera[20] kteří na základě užitého materiálu předpokládali za umělecké východisko kostela sv. Jakuba Sázavský klášter. Kramář to ve své práci posuzuje jako *metodicky obzvláště nedostatečné*.[21] a upozorňuje, že červená barva nacházející se na některých architektonických článcích pochází od novodobého nátěru. Slohové předpoklady nachází především v severní Itálii, zejména v oblasti Emilie, kde upozorňuje na stejně oblé a tuhé formy, a některé konkrétní detaily na jednom z proroků hlavního portálu dómu v Cremoně. Styky s Itálií podpořil historickými souvislostmi. Upozorňuje na válečné výpravy českého krále Vladislava II. v letech 1158, 1161 až 1162 do severní Itálie.

K datování sochařské výzdoby nepřináší žádné nové argumenty. Slohová příbuznost s uměním severní Itálie nemluví proti datování před rok 1165.

Nejvýznamnějším činem české historie umění v meziválečném období, věnované středověku byl první díl *Dějepisu výtvarného umění v Čechách* [22]v němž románskou architekturu zpracoval Vojtěch Birnbaum a sochařství Jaromír Pečírka. Tato práce byla dílem kolektivu, který svoji průpravou i pracovní metodou vyšla z vídeňské uměleckohistorické školy a navázal na její tradici. Stojí bezpochyby na začátku moderní české historie umění zabývající se obdobím středověku. Jaromír Pečírka svým studiem dospěl k obdobným závěrům jako Vincenta Kramář. Znovu poukazuje na vojenské výpravy Vladislava II., které konal po boku císaře Fridricha Barbarossy. Odkazuje na místa ve Vincenciova letopisu, kde popisuje italská tažení s výčtem jednotlivých měst, které král nebo jeho družina navštívila (Cremona, Parma, Modena, Piacenza). Tam hledá analogie ke svatojakubským reliéfům.

---

[19] BRANIŠ 1881 (pozn. 17)

[20] LEHNER 1905 (pozn. 15)

[21]KRAMÁŘ (pozn. 19) 52.

[22] Vojtěch BIRNBAUM / Josef CIBULKA / Antonín MATĚJČEK / Josef PEČÍRKA / Václav, ŠTECH: Dějepis výtvarného umění v Čechách I., Středověk, Praha 1931, 30, 32 a 39

Je škoda, že k těmto poznatkům nebylo přihlédnuto v prvním díle *Dějin českého výtvarného umění.*[23] Jaromír Homolka se přiklání k francouzským vlivům pro velké reliéfy z průčelí. Na Francii (Languedoc) odkazují pouze práce Jiřího Mašína.[24]

Marie Pavlíková[25] publikovala v roce 1951 studii o oltářních autentikách biskupa Daniela I., ve které kritikou a diplomatickými rozbory došla k několika velmi zajímavým poznatkům. Zpochybnila dosavadní názory o svěcení kostela 19. listopadu 1165 a osobní přítomnost krále Vladislava II. s chotí Juditou. Tato studie nebyla ve vztahu ke kostelu sv. Jakuba dosud zhodnocena.

Poslední dva badatelé, kteří nám uzavřou úvodní kapitolu této práce, věnovali množství své energie do studia české románské architektury. Důležitou studii pro románskou architekturu je studie věnovaná tribunám románských venkovských kostelů v Čechách.[26] Představovala koncem šedesátých let 20. století souhrn dosažených poznatků o problematice funkce tribun. Menclovým přínosem v české literatuře věnované tomuto problému je teorie víceúčelnosti tribun. Doložil tribuny jako soukromé oratoře svých vlastníků.. Zatímco se lid shromažďoval dole v kostelní lodi, kam přicházel bočním portálem v jižní zdi, vlastníkovi kostela bylo určené vyvýšené místo na patrové tribuně, kde měl vlastní oltářík, k němuž přicházel přímo po lávce ze svého sídla.

V oblasti formálního zkoumání dotvořil rozdělení tribun na jednotlivé typy a stanovil jejich vzájemné vztahy. Kostel sv. Jakuba zařadil do druhé poloviny vlády krále Vladislava II. a určil, že v této stavbě se u nás poprvé spojila tribuna věžní s otevřenou tribunou pavlačovou.

Klíčovou osobou, která se věnuje systematicky české románské architektuře a svatojakubskému kostelu je Anežka Merhautová. Jejím velkým přínosem je upozornění na problematiku restaurací 19. století, která jistě velkým způsobem zasáhla do organismu románské stavby. Podobě svatojakubského kostela před restauracemi.věnovala článek v časopise Umění.[27]

---

[23] Jaromír HOMOLKA: Románské sochařství in: Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984, 93-94

[24] Jiří MAŠÍN: Plastik, in: Romanik in Böhmen (ed. Erich Bachmann), München 1977, 181-183; K problematice románského sochařství v českých zemích, In: Sborník k sedmdesátým narozeninám Jana Květa, 1965, 78

[25] Marie PAVLÍKOVÁ: O oltářních autentikách biskupa Daniela I.in: Věstník královské české společnosti Nauk, roč. 1951, Praha 1953, 1-21

[26] Václav MENCL: Panské tribuny v naší románské architektuře, in: Umění 13, 1965

[27] Anežka MERHAUTOVÁ-LIVOROVÁ: Kostel sv. Jakuba ve svatém Jakubu u Kutné Hory, in: Umění 2, 1954, 228–236

Pokusila se o rekonstrukci jižního průčelí. Předpokládá, na základě obrazových pramenů před restaurací, že obloučkové vlysy získal kostel až v 19. století a architektonické rozvržení prošlo také v minulosti přestavbami.

Formální analogie architektonického rozvrhu průčelí hledá ve francouzských krajích, především v oblasti Poitou a Santogne. Hledat analogie i pro sochařskou výzdobu ve Francii odmítá.[28] Přiklání se k názorům Vincenta Kramáře a Jaromíra Pečírky.

První se věnuje systematicky problému ikonografie průčelí. Představuje ho jako bohemizované Civitas dei. Tympanon portálu zobrazuje Krista ke kterému se pojí figury Petra a Pavla umístěné po bocích portálu. Celek by měl tak představovat Krista ve slávě (obměna Maiestas domini). Výjev obsahově vévodí postavám v patře v kterých vidí české zemské patrony sv. Vojtěcha , sv. Václava a Prokop. Ústřední scéna nad portálem představuje patrona kostela sv. Jakuba s klečícími postavami donátorů Slaviborem a Pavlem.

Tyto výše zmíněné závěry několikaletého studia jsou zahrnuty do syntetických prací, nejprve do knihy *Románské umění v Čechách*[29] a poté do *Českých dějinách výtvarného umění I./I.*[30] a platné doposud.

---

[28] MERHAUTOVÁ 1954 (pozn. 27) 234.

[29] Anežka MERHAUTOVÁ / Dušan TŘEŠTÍK: Románské umění v Čechách a na Moravě, Praha 1983, na příslušných místech

[30] Anežka MERHAUTOVÁ: Románská architektura v Čechách in: Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984, 58-59

III. Lokalizace objektu a archeologická evidence lokality

Kostel sv. Jakuba se nachází v obci Jakub (dříve Sv.Jakub), která se leží sedm kilometrů na východ od Kutné Hory na okraji později kolonizovaného lesa Boru. Dnes na někdejší rozsáhlou zalesněnou oblast, rozkládající se na východě od Malína a Nových Dvorů až k lužním lesům u Labe a Doubravy,[31] poukazuje pouze pás lesa oddělující blízké vesnice Mikuláše a Kateřinu (dříve Sv. Kateřina a Sv. Mikuláš). Tyto dvě vesnice byly založeny na přelomu 13. a 14. století, kdy dochází z iniciativy nedalekého cisterciáckého kláštera v Sedlci ke kolonizaci zmíněného lesa Boru.[32]

Ve středověkých pramenech ze 14. století nese lokalita název *„ Mons s. Jacobi "*[33] Hora Svatého Jakuba. Název vsi je nejspíše odvozen z krajinného umístění lokality a přenesením zasvěcení kostela sv. Jakuba na celou ves. Víme, že stejným způsobem získaly názvy výše zmiňované vesnice (v Mikuláši najdeme kostel sv. Mikuláše a v Kateřině kapli sv. Kateřiny)[34] Vesnice se rozkládá na mírném, ale v ploché krajině nápadném vyvýšeném místě. Vyvýšená pozice kostela se uplatňuje i uvnitř jádra vsi, především v pohledech vedených od severní strany. Žádná stopa ale nenasvědčuje umělým terénním úpravám[35] o nichž uvažoval Dobroslav Líbal[36]a později i Pavel Kroupa [37]

Kostel stával uprostřed někdejšího hřbitova, na který dnes poukazuje pouze ohradní zeď a několik fragmentů ze zničených náhrobků. Portál, kterým se původně vstupovalo na panskou tribunu, se nachází na západní straně věže ve výšce prvního patra. Naznačuje, že někdejší šlechtické sídlo zakladatelky Marie a jejích dvou synů bylo situováno západně od kostela. Zmizelo však bez významnějších stop. Katastrální plán z roku 1839 dokumentuje na západ od kostela pouze zahradu a při jejím severovýchodním rohu obdélné hloubkové dřevěné stavení.[38] Archeologický

---

[31] KUTNÁ HORA: Dějiny českých měst. (ed. Helena Štroblová, Blanka Altová) Praha 2000, 20

[32] Kateřina CHARVÁTOVÁ: Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420.1. svazek. Fundace 12. století. Praha 1998

[33] Např: Registra decimarum papalium (vydal Václav Vladivoj Tomek), Praha 1873, s. 55

LC: Ab anno 1363 usque ad annum 1369 (ed. Josef Emler), Praha 1874, s. 3, 25

[34] Josef Vítězslav ŠIMÁK: Středověká kolonisace v zemích českých, České dějiny I/5, Praha 1938, 1228

[35] Jan KLÁPŠTĚ: Proměna českých zemí ve středověku, Praha 2005, 63

[36] LÍBAL Dobroslav / LIŠKOVÁ Alena / NOVOSADOVÁ Olga: Architektonický rozbor kostela sv. Jakuba (okr Kutná Hora), nepublikovaný strojopis uložen v archivu PÚSČ

[37] Pavel KROUPA: Průzkum jižního průčelí lodi kostela sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory, in: Průzkumy památek , 1997, 20

[38] St. Jakob in Böhmen, Czaslauer Kreis. Elaborát katastrálního měření z roku 1839 v měřítku 1: 2 880. Uložen v Ústředním archivu zeměměřictví a katastru v Praze pod signaturou B2/a/4

průzkum, který by jako jediný mohl přinést nové informace nejen k lokalizaci sídla rodiny paní Marie nebyl dosud proveden. Na rok 1996 byl vypracován projekt k odvodnění terénu v okolí kostela v kterém bylo rozhodnuto, že před započetím výkopových prací bude zajištěn archeologický dohled. Práce však byly realizovány až na přelomu let 1997 a 1998, bohužel bez dodržení předchozích podmínek, které stanovil okresní úřad. Nebylo zajištěno archeologické sledování prací před zahájením a o prováděných pracích trvající alespoň jeden rok investor informoval pozdě a navíc v době, kdy se archeologická sondáž v bezprostřední blízkosti objektu mohla jen obtížně uskutečnit.[39] Archeolog byl přivolán až v průběhu práce, kdy úroveň terénu byl snížen již o 80–100 cm (projekt připouštěl pouze do 50 cm) a probíhalo hloubení odvodňovací rýhy.[40] Byly zjištěny některé relikty archeologicky zajímavých situací: Kostnice na severní straně kostela spolu s fragmenty minimálně dvou zdiv v sousedství věže. [41] I když se tyto fragmenty podařilo začistit a připravit k dokumentaci byly nakonec také zničeny pojezdy zemních strojů.

Teprve v roce 2002[42] se na pozemcích západně od kostela podařilo zjistit několik raně středověkých keramických zlomků, v souvislosti s výstavbou nových domů. Snad se v budoucnu stanou stopou směřující k lokalizaci sídla paní Marie a jejích synů. Právě zde, při terénní hraně poblíž kostela, bychom jejích sídlo hledali nejspíše.[43]

---

[39] Jan FROLÍK: Kostel sv. Jakuba, Jakub (okr. Kutná Hora), in: Archeologie ve středních Čechách, 1998, 411

[40] FROLÍK (pozn. 39)411.

[41] FROLÍK (pozn. 39)411.

[42] KLÁPŠTĚ: (pozn. 35), 66

[43] Je třeba připomenout, že sousedství tribunového kostela a šlechtického sídla je ve většině případů bráno jako jednoznačné. Pozůstatky staveb v blízkosti kostela, interpretované jako někdejší šlechtické sídlo, máme však potvrzeny jen z několika málo lokalit (Vroutek, Bedřichův Světec). Nejnovější informace a starší literatura uvedeny v knize: KLÁPŠTĚ: (pozn. 35), na příslušných místech

IV. Autentika biskupa Daniela I.

Nález autentiky

Autentika biskupa Daniela je jediným dochovaným písemným pramenem přibližující nám časově počátek vzniku stavby kostela sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory. Jedná se o listinu, kterou diecézní biskup dosvědčuje pravost ostatků a dovoluje, aby v jeho diecézi byly veřejně uctívány.[44]

Nález listiny popisuje jako první Jan Erazim Vocel, který se o něm dozvěděl několik dní poté od Kutnohorského arciděkana.[45] Autentika se našla na podzim roku 1845, pod bývalým oltářním kamenem na tribuně kostela. Zedníci, aby získali místo pro nové varhany museli probourat poprsní zeď tribuny a odstranit bývalý oltář. Našli pod ním olověnou schránku opatřenou na víku velkou bílou voskovou pečetí Daniela I. Pečeť byla neopatrností zedníků porušena. Z nápisu se zachovala jen slova DANIEL……GRA.PRA…..SCOPVS [46]. Wocel se zřejmě dobře domnívá, že šlo o nápis *Daniel Dei Gra. Pragensium Episkopus.*[47] Pečeť je dnes bohužel nezvěstná, proto jedinou představu o vzhledu můžeme jen z popisu. *„Obraz představuje biskupa sedícího, w pravé ruce berlu, swrchu na spůsob srpu ohnuzau, w lewe ruce knihu otwřenau držícího; hlavu kryje mitra biskupská, welmi nízká.“*[48]

Ve skříince byly uloženy ostatky svatých v hedvábných obalech a pergamenová listina. Listina je uložena v archivu Národního muzea [49] kam byla roku 1847 [50] darována hrabětem Jindřichem Chotkem, tehdejším majitelem panství.

Překlad latinského znění:

„Léta od vtělení páně 1165, indikce třináctá, epakta sedmnáctá, konkurenta čtvrtá. Já Daniel, nehodný sice, přesto z Boží milosti třináctý biskup pražský, patnáctý rok od svého ustanovení, měsíce jedenáctého, dne měsíce devatenáctého, za vlády Fridricha, nejslavnějšího a nejjasnějšího římského císaře a vždy rozmnožitele říše, jakož i za časů Vladislava nejslavnějšího krále Čechů, uložil jsem vlastní rukou do tohoto oltáře, o třináctých prosincových kalendách, tyto ostatky těchto svatých:

---

[44] Josef TUMPACH / Antonín PODLAHA: Český slovník bohovědný I., Praha 1912, 796

[45] WOCEL 1847 (pozn. 2) 223.

[46] WOCEL 1847 (pozn. 2) 223.

[47] WOCEL 1847 (pozn. 2) 223.

[48] WOCEL 1847 (pozn. 2) 223.

[49] Archiv Národního muzea – sig. A4

[50] Darování autentiky kvitoval na 24. valném shromáždění Společnosti Národního muzea 20. listopadu 1847 František PALACKÝ in: ČČM, XXI, 1847, díl 2, 661

Ze dřeva Páně, z hrobu Páně, Panny Marie, sv. Jana Křtitele, apoštolů sv. Ondřeje, Jakuba, Bartoloměje, sv. Václava mučedníka, sv. Vojtěcha mučedníka, sv. Pankráce, svatého Lamberta mučedníka, sv. Blažeje mučedníka, sv. Sixta mučedníka, sv. mučedníků Benedikta, Jana, Matěje, Izáka, Kristina, sv. Mikuláše, sv. Jiří,sv. Jiljí vyznavače, sv. Augustina vyznavače, sv. Gotarda vyznavače, sv. Lva vyznavače, sv. Gertrudy panny, sv. Barbory panny, sv. Ludmily mučednice, sv. jedenáct tisíc panen a dalších svatých.

Tito a všichni Boží svatí ať se ráčí přimlouvat za mne hříšníka u Pána Boha. Amen.
Já Vladislav, toho času český král modlím se za totéž. Amen
Já Judita, toho času česká královna, modlím se za totéž. Amen.
Já Marie, toho času budovatelka tohoto kostela, se svými syny Slaviborem a Pavlem, modlím se za totéž. Amen. Amen. Amen.

Zaznamenává se zasvěcení tohoto oltáře slavné a neposkvrněné Panně Marii"

Při bourání hlavního oltáře v roce 1873[51] se našla podobná schránka jako na tribuně kostela o rozměrech 7,5 x 7,4 x 2,5 cm [52]. Na víčku byl vyryt nápis DANIEL XIII. EPI. E. PRAG.[53] Křížem svázaná stužka s biskupskou pečetí uzavírala skřínku. Pečeť byla v té době již porušená a nečitelná. Ve schránce byl jemný žlutobílý prach, který pokrýval 13 uzlíčků z těžkého tmavočerveného hedvábí. Na každém z těchto pytlíčků se zachoval pergamenový lístek se jménem svatého, jehož ostatky uzlíček obsahoval. Písmo na autentice nalezené v roce 1845 a písmo na lístcích z nálezu z roku 1873 bylo shledáno jako totožné.[54]

Diplomatický rozbor

Svatojakubská autentika není jediná, kterou česká diplomatika zná z 12. století. Není bez zajímavosti, že se zachovalo znění čtyř autentik a to z doby jediného biskupa Daniela I. Časově první, a také v originále dochovaná, je autentika pro kostel sv. Petra a Pavla v Bohnicích z roku 30. května 1158.[55] Následující tři autentiky pocházejí z roku 1165. První z nich je autentika pro kostel sv. Ondřeje na Starém městě pražském z 11. října. Znění zapsal do své kroniky Petr Žitavský.[56] Listina byla nalezena po požáru kostela již v roce 1336. Měsíc po ní následuje autentika pro kostel

[51] František PRECLÍK: Kostel Svato-jakubský, in: Method, 1983, 64–65

[52] PRECLÍK (pozn. 51) 65

[53] PRECLÍK (pozn. 51) 65

[54] PRECLÍK (pozn. 51) 65

[55] CDB I. č. 182, 178–179

[56] CDB I.č. 228, 206–207

Panny Marie v Řečanech na Pardubicku ze 14. listopadu.[57] Časově poslední z 19. listopadu je „naše" listina pro svatojakubský chrám.[58]

Autentika je psaná na pruhu pergamenu bez linování o velikosti 22 x 10 cm. Byla přeložena na délku dvakrát a na výšku třikrát. Inkoust je barvy rezavě hnědé. Na první pohled je patrné, že autentika nebyla napsaná bez přerušení. Nápadná mezera o rozměru asi dvou centimetrů mezi výčtem ostatků a závěrečnými modlitbami, větší a hrubší typ písma a tmavší inkoust při vypočítávání ostatků ukazují, že byla psána na dvakrát. Nejprve byla napsána datovací formule s dispozicí (až po „*recondidi* ") a závěr (od „ Isti et omnes ....až po .....*virgini annotatur* "), jména ostatků (od „ *De ligno Domini*.....až po....*aliorum sanctorum* ") byla připsána dodatečně.

Na začátku stojí datovací formule, vyčerpávající téměř všechny možnosti středověkého datování. Skládá se ze čtyř údajů: Z roku vtělení Páně, indikce [59], epakty a konkurenty. [60] Poté následuje intitulace s devoční formulí [61](„ *Daniel, licet indignus, dei tamen gratia Pragensium episcopus XIII* "), pokračování datace podle Danielova episkopátu a datumu podle římského kalendáře. Následují ještě údaje o vládě Fridricha a českého krále Vladislava. („... *regnante Frederico, gloriosissimo et serenessimo Romanorum imperatore et semper augosto, temporibis quogue Wladizlai, gloriosissimi Boemorum regis* "). Připojuje se vlastní dispozice navazující na intitulaci, v níž se hovoří o uložení ostatků vlastní rukou („ *propria manu* ") do oltáře a následuje výčet ostatků. Další částí jsou závěrečné modlitby biskupa Daniela („ *Isti et omnes sancti dei interceder dignentur pro me peccatore ad dominum deum. Amen.* "), krále Vladislava, královny Judity a zakladatelů kostela („*Ego Wladizlaus, rex Boemorum eiusdem temporis idem oro. AmenEgo Ivdita, regina Boemorum eiusdem temporis, idem oro. Amen. Ego Maria, constructrixhuius ecclesie, cum filiis meis Zlaueboro et Pavlo ..... Amen. Amen. Amen.* "). Na závěr se zaznamenává zasvěcení oltáře Panně Marii („ *Titulus vero huius altaris sancte Marie gloriose et perpetue virgini annotatur* ").

---

[57] CDB I.č. 229, 207–208

[58] CDB I.č. 230, 208–209

[59] Indikce je číslo, které udává, kolikátý je který rok v patnáctiletém cyklu, probíhající celým křesťanským letopočtem od r. 3 před jeho počátkem bez ohledu na to, o kolikátý cyklus jde.

[60] Konkurenty jsou čísla od I do VII, které označují, na který den v týdnu připadá 24. březen. Umožňují zjistit přesné datum velikonoc, které jsou základním východiskem křesťanského roku.S nimi úzce souvisí sluneční kruh, jímž je 28 let trvající občasí, po jehož uplynutí přicházejí stejné týdenní dny ve stejných měsíčních datech. Dále to jsou epakty, které po počátečním kolísání udávají stáří měsíce dne 22. března. Vycházej z disproporcí mezi rokem měsíčním a slunečním a netvoří souvislou řadu

[61] Jméno a titul vydavatele.

Po vnitřní stránce jsou všechny autentiky podobné, psány subjektivní formou a držící se pravděpodobně jednoho formuláře sestaveného biskupem Danielem. Už v době svého nálezu[62], byla naznačena domněnka, že skladatelem všech čtyř autentik by mohl být kronikář Vincentius, notář biskupa Daniela. Na tuto domněnku navázal Václav Hrubý [63] a podložil ji několika zajímavými poznatky, které mu vyplynuly ze stylu listin. Upozorňuje na několik slohových znaků : časté užití superlativů , přídavného jména „ *tantus* " , kladením datace do čela listin a používání devoční formulky „ *licet indignus, dei tamen gratia* " [64] Sám Vincentius se nazývá ve věnovacím přípise svého díla „ *.....licet indignus, dei tamen gracia et sua (Wladislai regis) Pragensis ecclesie canonicus et notarius* " [65]

Na závěr je třeba zdůraznit, že na základě vnitřních i vnějších znaků této listinky není důvod pochybovat o pravosti tohoto pramene. Autentika odpovídá datu 1165.[66]

Interpretace pramene

Svěcení svatojakubského chrámu

Než se začneme zabývat problematikou interpretace jediného písemného pramene našeho průzkumu, zastavme se nejprve u otázky v jakém vztahu mohou být oba nálezy učiněné ve svatojakubském chrámu v průběhu 19. století. Pro přehlednost dané situace shrňme si dosavadní poznatky.

Biskup Daniel si na svěcení svatojakubského chrámu, připravil dvě ostatkové schránky. První schránka měla na víčku vyryt nápis Daniel XIII. biskup pražský (DANIEL XIII. EPI. E. PRAG.)a obsahovala třináct uzlíčků s ostatky. Byla určena pro oltářní menzu v apsidě, v které zůstala až do 70. let 19. století. Jednotlivé uzlíčky byly označeny jednoduchými pergamenovými proužky se jmény svatých. Žádný jiný písemný záznam však nalezen nebyl. Druhá schránka byla uložena pod oltářní kamennou deskou umístěnou při poprsní zdi tribuny. Na svém místě zůstala až do stavebních úprav v roce 1845. Tehdy se nalezla podobná schránka s více než dvaceti ostatky svatých, tak i písemný záznam o celé události. Oltář na tribuně kostela byl zasvěcen Panně Marii dne 19. listopadu 1165.

---

[62] WOCEL 1947 (pozn. 2) 227.

[63] Václav HRUBÝ: Tři studie k české diplomatice, Brno 1936, 39–46

[64] HRUBÝ (pozn. 63), 40

[65] LETOPIS VINCENCIA, kanovníka kostela pražského in: FRB II. (ed. Josef Emler), Praha 1874, 406

[66] Gustav FRIEDRICH in: CDB I., 208 ; HRUBÝ (pozn.63) 42

Většina badatelů na základě informací o stejném písmu na pergamenových lístcích a písmu na autentice, došla k závěru, že svěcení kostela se kryje s datem svěcení oltáře na tribuně.[67] Jediným badatelem kdo s tímto názorem nesouhlasí je Marie Pavlíková, která se věnovala v padesátých letech 20. století studiu autentik Biskupa Daniela I.[68] Přesto, že přišla s několika zajímavými poznatky, které by mohli přinést jiný pohled nejen na tuto problematiku, zůstávají zatím přehlíženy.

Připomíná skutečnost, že místo nálezu i údaje listiny svědčí o tom, že se nevztahují k svěcení kostela, ale jen k svěcení oltáře na tribuně a nebo k svěcení tribuny.[69] Je tedy třeba vzít v úvahu také možnost, že svatojakubský chrám mohl být vysvěcen o nějaký čas dříve. Bez pochyby se k tomuto svěcení vztahuje nález z hlavního oltáře s pečetí biskupa Daniela tento termín nesporně spadá do let jeho episkopátu[70] (1148 – 1167).[71]

V současné době nám nezbývá jiná možnost, než se přiklonit k jedné z těchto hypotéz. Domnívám se, že jedinou možností, která by osvětlila problematiku svěcení oltářů v Čechách za episkopátu Daniela I., by byl důkladný stavebně historický průzkum, který by doložil, jestli tribuna opravdu pochází z 1. nejstarší stavební fáze.

Společenské postavení zakladatelky Marie?

Přestože se pohybujeme v době po polovině 12. století, víme na základě autentiky několik cenných informací. Díky písemného záznamu o události svěcení oltáře na tribuně z pátku 19, listopadu 1165 máme dosti přibližnou představu o době výstavby svatojakubského chrámu. Známe dokonce jméno stavebníka chrámu, kým byla paní Marie se svými syny Slaviborem a Pavlem.[72]. Kdo však byla Marie, jaké společenské postavení měla její rodina a co se svým kostelem držela, natož z jakých zdrojů tento majetek pocházel, nevíme. O tomhle nám autentika bohužel nic neřekne. Stojíme tu proto před vůbec nejproblematičtější kapitolou této práce, která se tak dotýká problematiky struktury raně až vrcholně středověké společnosti. Tato problematika znovu naráží na nedostatek písemných pramenů, nehledě na

---

[67] První František BENEŠ, Obhlídky archeologické, in: PA X, 1878. 140

[68] PAVLÍKOVÁ (pozn. 25) 7

[69] PAVLÍKOVÁ (pozn. 25) 7

[70] PAVLÍKOVÁ (pozn. 25) 7

[71] Pokud by se tak stalo později, což se zdá málo pravděpodobné, muselo by se tak stát mezi lety 1665 - 1166. roku se tohoto roku se Daniel odebral do Itálie, kde v srpnu následujícího roku zemřel.. tohoto roku se Daniel odebral do Itálie, kde v srpnu následujícího roku zemřel.. tohoto roku se Daniel odebral do Itálie, kde v srpnu následujícího roku zemřel.

[72] *„Ego Maria, constructrix huis ecclesie, cum filiis meis Zlaueboro et Pavlo.....* "

metodické a interpretační problémy,[73] které je snaží vyvažovat obecnějšími názory z dílčích nebo regionálních závěrů.

Jediným vodítkem přibližující nám tuto trojici stavebníků nám tak zůstává pouze jediný písemný pramen v kombinaci s hmotným pramenem, samotnou stavbou svatojakubského chrámu s jedinečnou reliéfní výzdobou pískovcových plastik. Záleželo jistě na fundátorovi, zda chtěl a hlavně zda z finančních důvodů mohl „své" dílo opatřit bohatou výzdobou. Je třeba si uvědomit kolik množství stavebního materiálu, kamene i dřeva bylo třeba přepravit, kolik se vystřídalo potahů, kolik rukou a času si vyžádalo opracování kamene, dřeva, jak dlouho a za jakých technických podmínek trvalo dokončování této , sice nevelké, stavby. Pro porovnání zde můžeme uvést příklad budování nevelké rotundy v Dobřichovicích u Prahy (Karlík). Na stavbu se dopravoval stavební materiál (opuka) až ze vzdálenosti 11 kilometrů , přičemž hmota kostela je nejméně 180m^3 (asi 412 tun).[74] Čtyři koňské potahy to mohlo zaměstnat více než na čtvrt roku.[75] Musíme zde také počítat s lidmi kteří na této stavbě pracovali. Předpokládá se , že lámání kamene, jeho odvoz, hrubé otesání, kácení a svážení dřeva pro lešení, a snad i pomoc při jeho stavění obstarávali místní lidé.[76] Znovu tu stojíme před otázkou. Nevíme do jaké míry se již uplatnila mzda, nebo zda se tak dělo výlučně jen v rámci pracovních povinností.[77]

Na základě těchto úvah o materiální stránce výstavby takového kostela můžeme zcela jistě předpokládat, že stavba svatojakubského chrámu názorně svědčí o nemalých majetkových možnostech této , jistě přední, velmožské rodiny ve třetí čtvrtině 12. století. Většina badatelů proto zřejmě přisuzuje rodině zakladatelky Marie úzký vztah k českému králi. Důkazem jsou jim závěrečné modlitby královského páru na závěr Danielovi autentiky.[78] Domnívají se, že jsou důkazem osobní přítomnosti českého krále Vladislava II. s královnou Juditou při svěcení kostela.

---

[73] Josef ŽEMLIČKA: Čechy v době knížecí (1034–1198), Praha 1197,

[74] ŽEMLIČKA (pozn. 73) Více ke stavbě rotundy Zdeněk SMETÁNKA: Povrchový výzkum na lokalitě Karlík u Dobřichovic, HG 10, 1973, 81–86

[75] ŽEMLIČKA (pozn. 73) 385.

[76] ŽEMLIČKA (pozn. 73) 385.

[77] ŽEMLIČKA (pozn. 73) 385.

[78] *„ Ego Wladizlaus, rex Boemorum eiusdem temporis idem oro. Amen."*

„ Ego Ivdita, regina Boemorum eiusdem temporis, idem oro. Amen."

Opět se vrátíme ke studii Marie Pavlíkové o autentikách biskupa Daniela, protože s tímto názorem nesouhlasí [79] a je třeba zmínit její důvody. Připomíná skutečnost, že většina cizích autentik, současných i mladších (dokonce i české mladší autentiky) neužívají subjektivního znění, nýbrž jsou psány neosobně. Na základě této skutečnosti, nepředpokládá, že by závěrečné modlitby psané v subjektivním znění (tzn. v první osobě) zaznamenávali mluvené slovo při obřadu. Přisuzuje tyto závěrečné modlitby, dávající Danielovým autentikám velmi svérázný charakter, jihofrancouzským zvyklostem, připisovat na konsekrační listiny jména osob duchovních i světských za tím účelem, aby tyto osoby měli účast na modlitbách u oltáře konaných na věčné časy.[80]

S těmito dvěma názory, lze ve větší míře souhlasit. Pochybnosti o tom, aby listina z 12. století zachycovala mluvené slovo jsou myslím zcela oprávněné. Co se týče Danielových autentik nemusím zde znovu připomínat ostatní dochované autentiky, které zachovávají strukturu jednoho formuláře. Všechny na závěr připojují tyto závěrečné modlitby. (Danielovo vzdělání ve Francii?)[81] Přesto tyto výše uvedené důvody ještě nemusí vylučovat osobní přítomnost krále Vladislava I. Proto zde není bez významu připomenout událost sice podstatně starší, kterou vypravuje kronikář Kosmas [82]

Vypráví o události po smrti knížete Spytihněva II., kdy na pražský stolec usedl jeho bratr Vratislav. Mstiš, tehdejší správce hradu Bíliny, nemohl snít o nadějných vyhlídkách. Když ještě jako správce středočeského hradu Lštění střežil Vratislavovu choť , zacházel s ní krutě, dokonce si prý každou noc její nohu připoutával ke své noze. Po měsíci se sice „ *nejkrásnější mezi ženami* " dočkala propuštění, brzy na to ale v pokročilém těhotenství zemřela. Přesto se Mstiš, podle kronikáře „ *muž velké odvahy a ještě větší výmluvnosti a nemenší prozíravosti* " hned v prvním roce Vratislavova panování odhodlal k troufalému kroku. Pozval knížete ke svěcení chrámu, který vystavěl ve svém dvorci v podhradí bílinského hradu.„ *Z milosti tvého bratra jsem vystavěl kostel ke cti svatého Petra apoštola; vyslyš mé prosby a rač přijíti k slavnému jeho posvěcení a tím i hrad svým příchodem potěšiti* "[83] Kníže pozvání přijal, obřadů se zúčastnil a potom odešel na svůj hrad hodovat.

---

[79] PAVLÍKOVÁ (pozn. 25) 14.

[80] PAVLÍKOVÁ (pozn. 25) 14.

[81] TŘEŠTÍK / MERHAUTOVÁ (pozn. 29) 111.

[82] KOSMAS – Cosmae Pragensis Chronika Bohemorum, (ed. Bertold Bredholz), MGH SS Nova Series II, Berolini 1923 Český překlad citován podle Zdeněk FIALA / Marie BLÁHOVÁ: Kosmova kronika česká, Praha 1975[2] 102–103 Dále citováno pod zkratkou KOSMAS

[83] KOSMAS (pozn. 82) 102.

UK v Praze
Knihovna KTF
Praha 6

Hostina začala i u Mstiše, kde mezi hodovníky zasedl biskup. Během oběda přišel posel ohlašující Mstišovi jeho sesazení :„ *Odňata je ti správa hradu a dána synu Všeborovu, Kojatovi* “ [84] Podle Kosmy odpověděl Mstiš hrdými větami: „*Knížetem jest a pánem, se svým hradem, ať učiní, co se mu zlíbí. Co však můj kostel dnes má, nemůže mi kníže odníti* “[85] Potom ale už bývalý správce hradu vyslyšel radu biskupa a ještě téže noci uprchl. Podle uvážlivého kroku jedině tak unikl krutému fyzickému trestu.

Příběh Mstiše u nás poprvé zaznamenal velmožské sídlo položené vně hradského centra. Vypráví o suverénním panovníkovi, který nekompromisně rozhoduje o nehodném hradském správci.[86] I když bílinský úřad nepatřil k nejdůležitějším v zemi, zve jeho nositel knížete a samostatně hostí biskupa. Stavba se v tomto období ještě neobešla bez souhlasu panovníka, už v době svého vysvěcení však byla obdařena majetkem chápaným jako spojité vlastnictví.[87] Patřila církvi, ale zároveň i Mstišovi, který ani po sesazení o svém majetkovém nároku nepochyboval. Pozoruhodná je pozice biskupa. O stavbě kostela sice nerozhodoval, ale majetek, který kostel získal, měla podle vyprávění chránit a ochránit i před silou knížete.[88] Navíc v době kdy osudy velmi mocných mužů závisely na vůli panovníka, poskytovalo založení a majetkové vybavení vlastnického kostela jedinečnou cestu k zajištění nabytého majetku. . Mstíšův případ však stojí teprve na začátku dlouhého transformačního procesu české raněstředověké společnosti, během kterého si čím dále tím více zejména vyšších příslušníků diferencující se šlechty vybudovali, podobně jako bílinský kastelán v podhradí knížecího hradu, soukromý pozemkový majetek (*predium*), jehož právní postavení se mělo právě manifestovat zakládáním vlastnického kostela s pánskou tribunou přímo na (opevněném) sídlu šlechtického majitele.[89]

Už ve třetí čtvrtině 11. století nové kostely vyjadřovaly prestiž svých stavebníků, jistě inspirované příkladem panovníka a jeho sídel.[90] Pozváním panovníka k svěcení kostela bylo tedy jistě nejlepší příležitostí. Co se stalo ve 3. čtvrtině 11. století mezi urozenými české společnosti ale ještě spíše vzácně, to bylo sto let později už naprosto masový jev, když se během „odchodu“ šlechty na svá venkovská sídla zejména po polovině 12. století i mnohé

---

[84] KOSMAS (pozn. 82) 103.

[85] KOSMAS (pozn. 82) 103.

[86] KLÁPŠTĚ (pozn. 35) 49.

[87] KLÁPŠTĚ (pozn.35) 49.

[88] KLÁPŠTĚ (pozn. 35) 49.

[89] KLÁPŠTĚ (pozn. 35) 49. ; ŽEMLIČKA (pozn. 73) 242.

[90] KLÁPŠTĚ (pozn. 35) 50.

méně majetní šlechtici dost živelným způsobem zakládali vlastnické kostely, aniž by se to zřejmě muselo nutně dotknout knížecího či biskupského dvora v Praze. Ne jinak tomu bylo pravděpodobně o sto let později. Krátká časová vzdálenost mezi autentikami biskupa Daniela pro kostel v nedalekých Řečanech nad Labem[91] z neděle 14. listopadu 1165 a o pět dní mladší autentikou svatojakubskou z pátku 19. listopadu 1165, by mohla nasvědčovat, že český král Vladislav II. spolu s manželkou Juditou mohl pobývat na Čáslavsku [92]a skutečně se osobně zúčastnit svěcení těchto obou vlastnických kostelů. Nezdá se to již po polovině 12. století pravděpodobné.

Rozsah a struktura majetku rodiny zakladatelky Marie?

O rozsahu a struktury majetku zakladatelky Marie můžeme pouze znovu jen hypoteticky uvažovat. Jediným vodítkem, nám jsou pouze dochované písemné záznamy darů církevním institucím, kterým v této době jiní donátoři postupovali všechen svůj majetek. I když ani ve výslovně označených případech nebývá jisté, že dárci skutečně nakládali se vším svým majetkem. V průběhu první poloviny 12. století známe tři donace tohoto druhu.[93] Všechny zacházeli jen s venkovskými místy, žádná nevstoupila do pražského podhradí nebo do zázemí jiného z přemyslovských hradů. Jde o dary Vršovce Nemoje Vyšehradské kapitule někdy v průběhu let 1100–1107.[94] Podle výslovného sdělení měla kapitula získat všechen Nemojův majetek, zahrnující pět vesnic, nevolnou čeleď a „*všechno ostatní vlastnictví*".Druhá fundace spadá již do doby vlády Soběslava I., tj. do rozmezí let 1125–1140.[95] Kněz a kanovník pražského kostela P. Marie zdědil po svých rodičích Bohuňovi a Boženě středočeské Únětice, kde se rozhodl založit kostel, při němž měli působit dva kněží. Dokladem Zbyhněvova záměru se stal neobyčejně podrobný záznam, který nabízí vzácnou představu o možnostech vyplývajících z držby jedné vesnice. Vedle četných hospodářských zvířat se na únětickém dvoře procházeli i pávi a pávice, okrasní, ale zcela neužiteční ptáci.K až překvapivě kultivované krajině patřili nejen pole, louky a pastviny, ale i sady a zahrady. Na místním potoce se otáčelo mlýnské kolo. Z písemného záznamu zároveň vyplývá, že o chod Zbyhněvova dědictví dbaly asi dvě desítky osob. V jmenovaný potenciál měl zajistit nároky

[91] Přes 20km od Čáslavi

[92] KLÁPŠTĚ (pozn. 35) 61.

[93] ŽEMLIČKA (pozn. 73)198

[94] CDB I., č. 100, 105–106

[95] CDB I., č. 124, 129–131

spojené s výstavbou kostela a dlouhodobě obstarávat obživu dvou kněží včetně jejich rodin.[96] Oproti únětickému fundátorovi, který zacházel pouze s jedinou vesnicí, urozený Miroslav s Chotí Gertrudou nakládal ve čtyřicátých letech 12. století s podstatně větším majetkem. Rozhodnutím manželské dvojice (pod patronací panovníka) vznikla první šlechtická fundace a zároveň u nás nejstarší cisterciácký klášter v českých zemích, klášter v Sedlci.[97] Zakladatel kláštera věnoval novému opatství poměrně velký pozemkový majetek. Tyto nemovitosti pravděpodobně představovali většinu majetku Miroslavova rodu. Majetek zahrnoval devět vesnic a jeden dvorec. Nejednalo se koncentrované statky,ale o rozptýlené vsi především na dnešním Kutnohorsku a Pardubicku. Několik lokalit, které se už od počátku objevují v klášterní držbě najdeme poblíž Kutné Hory.Zřejmě k těmto regionálním souvislostem přihlíží názor, jenž přisuzuje velmoži Miroslavovi další románskou stavbu ve stejném regionu jako je svatojakubský chrám v Jakubu. Jde o románský chrám sv. Prokopa v Záboří nad Labem.[98]

Tyto zmíněné dary jsou samozřejmě velmi dílčí a neúplné. Soudě však z těchto nadací Nemoje, Zbyhněva a Miroslava, byla ve struktuře majetku rodiny zakladatelky Marie zastoupena půda, lidé a hospodářská zvířata.[99] Potvrzují i domněnku, že ani državy významných rodin nepřesahovaly v polovině 12. století pět až deset osad, často necelých a rozptýlených.[100]

Zde je na místě, pro jistou přehlednost zmínit domněnku, která se týká příbuzenského stavu velmože Miroslava a Paní Marie, nevycházející však z autentiky, ale z blízkosti Sedleckého kláštera a kostela sv. Jakuba. Uvažuje se o možnosti, že by Marie mohla být sestrou velmože Miroslava.[101] Zakládací listina klášter tuto domněnku nepodporuje. Miroslav v ní sice opravdu zmiňuje sestru, ale pouze ve spojitosti s jejím synem Držislavem, o Slaviborovi s Pavlem není jediná zmínka. Takovému blízkému příbuzenskému vztahu jistě nenahrává i dosti velký časový odstup téměř 25 let mezi těmito dvěmi událostmi. Kdy a jak se ves sv. Jakub dostala do majetku Sedleckého kláštera, nevíme. Soupis klášterního majetku Sedlec

---

[96] KLÁPŠTĚ (pozn. 35) 61.

[97] CDB I., č.155, 155–157

[98] Zmínky o Záboří začínají až v první polovině 14. století, proto raně středověké majetkové souvislosti vsi neznáme. úvahy o spojitosti Miroslava se Zábořím zůstávají lákavé, ale neprůkazné.

[99] ŽEMLIČKA (pozn. 73)199.

[100] ŽEMLIČKA (pozn. 73)199.

[101] Jan BAŽANT: Kultura českého středověku a antika, Praha 2000; Antonín J. ZAVADIL: Kutnohorsko slovem i obrazem, Díl druhý, část 1, sešit C: Sedlec–Zhoř, Kutná hora 2000 [2]

před husitskými válkami nemá. Muselo se to však stát před polovinou 14. století, kdy na základě informací z konfirmačních knih víme že ves je již majetkem sedleckého kláštera[102] První možnost vychází z historických souvislostí regionu. Ves se mohla dostat do majetku kláštera na přelomu 13./14[103] století kdy sedlecký klášter za vlády opata Heidenreicha prožíval období svého největšího rozkvětu.[104] Hlavním zdrojem prosperity v této době byla těžba stříbrné rudy. Klášteru plynuly bohaté příjmy a opatství se podařilo v této době získat řadu nových statků. Většina tohoto majetku se nacházela v širším okolí Sedlce a tvořila souvislý pás od Kutné Hory na sever do Polabí, klášterní statky zasahovali též na kolínsko a kouřimsko. Druhou možností, oproti nabytí vsi koupí, by mohla být hypotéza, že ves s kostelem sv. Jakuba se dostala do majetku kláštera darem Slavibora a Pavla nebo některými z jejich dědiců, takovým způsobem o kterém nás zpravuje zakládací listina sedleckého kláštera.

Vazba rodiny zakladatelky k rodu pánů ze Švábenic?

Podle osobního jména Slavibor se už od konce šedesátých let 19. století objevují úvahy o vztahu rodiny paní Marie k pánům ze Švábenic. První kdo s touto smělou domněnkou přišel byl Hermenegild Jireček.[105] Předpokládá, že zakladatelka kostela Marie se syny Slaviborem a Pavlem, pochází z rodu později nazývaného páni ze Švábenic ze střední Moravy. Odvolává se na listinu z roku 1145, kde papež nařizuje králi a biskupovi, aby se postarali o vyhlášení a provedení klatby nad družinou, která přepadla olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka u hradu Usobrno ve vsi Biskupicích. Mezi členy družiny je jmenován Slavibor, kterého Jireček považuje za otce Slavibora a Pavla jmenované v autentice.[106] Předpokládá, že Slavibor otec zemřel brzy po roce 1146, jeho vdova Marie spolu se syny staví kostel sv. Jakuba na usmíření. [107]

---

[102] Např: LC– ab anno 1354 usque 1362: Cum licentia reverendissimi ordinariatus pragensis (ed. František AntonTingl), Praha 1867 3,18,28,76

[103] Josef Vítězslav ŠIMÁK: České dějiny I/5. Středověká kolonisace v zemích českých,Praha 1938, 1228

[104] Kateřina CHARVÁTOVÁ: Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420.1. svazek. Fundace 12. století. Praha 1998, 136 ; Jiří KUTHAN: Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách. K problematice cisterciácké stavební tvorby, Praha 1983, 180

[105] JIREČEK (Pozn.2)176.

[106] JIREČEK (Pozn.2)176.

[107] JIREČEK(Pozn.2)176.

Slavibora ml. pak nachází na listině z roku 1168[108], kde se připomíná jako komorník Olomoucké župy („ *Saluebor camerarius* "). Dále sleduje „jeho" dva syny v listině moravského knížete Oldřicha z roku 1174[109], kde svědčí Slavibor ve funkci komorníka s bratrem Pavlem. („....*Slauebor comerarius cum fratre suo Paulo*...").

Jak předchozího výčtu vyplývá, jediným vodítkem je mu osobní jméno Slavibor. Tento předpoklad však nelze opřít o žádný jiný písemný doklad, ani autentika nic takového nenaznačuje. Pokud ale budeme hledat dále, narazíme na jméno Slavibor v českomoravském šlechtick ím prostředí 2. poloviny 12. století ještě několikrát. Znovu se nám objevuje Slavibor na moravské listině v roce 1180 s označením stolníka knížete.[110] V následujících letech se objevuje jméno Slavibor již jen na českých listinách knížete Bedřicha a to roku 1187[111] (dvakrát jednou na pravé a jednou na nepravé listině) a roku 1188.[112] Později, za vlády biskupa Jindřicha Břetislava svědčí roku 1193[113] a 1195[114] Slavibor jako župan žatecký se synem Zbraslavem. Pochybnosti vzrůstají, když na listině sice již z roku 1218 [115]objevujeme Slavibory dva a to bez označení vzájemného vztahu na různých místech.

. Nelze tu pochybovat o existenci nějakého Slavibora ve službách jak českých knížat tak knížat údělných. Jen podle výčtu několika listin lze na první pohled zjistit, že se tu setkáváme minim. se dvěmi muži téhož jména. Bezpochyby tu stojíme před složitou problematikou a metoda postavená na principu osobní jména je nedostačující.[116] Do budoucna by jistě bylo

---

[108] Reg. I., č. 322, 141, listina je však falzem

[109] CDB I., č. 270, 238

[110] CDB I., č.292, 260

[111] CDB I, č. 317, 288 a č.406, 438 falzum z 13.stol.

[112] CDB I, č. 320, 292

[113] CDB I, č. 342, 308

[114] CDB I, č, 411, 444, falzum ze 14. století.

[115] CDB II, č. 161

[116] K tomuto naprosto klíčovému závěru došlo už před asi 40 lety medievistické bádání v Německu, a to zejména badatelé vycházející z proslulého poválečného „Freiburger Arbeitskreis" G. TELLENBACHA. Pro období raného středověku, kdy v německých oblastech až do 11. století vůbec neexistovala žádná příjmení, se s velice obtížnou problematikou identifikace osobních jmén v písemných pramenech s konkrétními osobami zabýval Karl SCHMID. V roce 1967 poprvé musel konstatovat, že „osoby stejného jména vyskytující se ve stejné době lze s jistotou rozlišovat tak zřídka, že se vymezení určitých osob v raně středověké písemné tradici stane – celkem vzato – takřka neřešitelným problémem. ... Vztahují se prameny dokonce na jména, jež se vyskytují častěji, pak se množstvím materiálu zvyšuje počet možností jejich vztahů na osoby. Protože reprezentují doklady osob dostatečně určitelné skrze titulů, příbuzenských údajů a jiných indicií jen zlomek zachovaného materiálu k dějinám osob, zůstává nejistota, na kterou osobu se vztahuje blíže neurčený doklad, stále tak velká, že se vzájemné vymezení stejnojmenných osob ve stejné době

přínosné se k této domněnce vrátit a následným studiem vyvrátit nebo podložit přesnějšími závěry.

prostě nemůže podařit"; SCHMID, Karl: Über das Verhältnis von Person und Gemeinschaft im früheren Mittelalter, in: Frühmittelalterliche Studien 1, Berlin 1967, 225-249, str. 229 a 232. Zároveň zevrubně představoval celou škálu tzv. memoriálních pramenů klášterní provenience, tj. památních knih (*libri vitae* a *libri memorialis*), knihy mrtvých (*necrologia*) a zejména knihy bratrstev (*libri confraternitatum*) jako klíčové prameny umožnující při aplikaci vhodných metod ve většině případů bezpečnou identifikace velkého množství blíže neurčených dokladů osobních jména a dokonce jejich zapojení do horizontálních i vertikálních sociálních struktur; SCHMID Karl, WOLLASCH Joachim: Die Gemeinschaft der Lebenden und der Toten in Zeugnissen des Mittelalters, in: Frühmittelalterliche Studien 1, Berlin 1967, 365-389, str. 365-370; Zatímco se medievisté ve středoevropském prostoru dodnes sotva uvědomují veliké úskalí identifikace osobních jmén v raně a vrcholně středověkých pramenů na straně jedné, a zásadního významů memoriálních písemností jako klíčové prameny na straně druhé, německé bádání udělalo zejména ve výzkumu šlechtických korporací ve Svaté Říši Římské od 8. – 12. století obrovský kus práce. Metodicky viz k tomu naposled SCHMID Karl: Geblüt, Herrschaft, Geschlechterbewusstsein. Grundfragen zum Verständnis des Adels im Mittelalter. Vorträge und Forschungen Bd. XLIV, Sigmaringen 1998, str. 79-90 a 139-143; a pro česko-rakouské bádání SCHOLZ Stefan: Gegenseitige Beziehungen der Profan- und Sakralarchitektur des 13. Jahrhunderts in den böhmischen und österreichischen Ländern – Präsentation eines bilateralen Forschungsprojekts, TEIL II: Ein methodischer Beitrag zur interdisziplinären Erforschung der ältesten Steinarchitektur in den hochmittelalterlichen Städten Ostmitteleuropas, in: FUMA IV, Brno 2006 (v tisku).

V. Restaurace v druhé polovině 19. století a problematika vypovídací hodnoty stavebně historických pramenů

Nynější podoba románské stavby kostela sv. Jakuba je převážně výsledkem několika oprav probíhající od sedmdesátých let 19. století. V letech 1872–1873 byla opravována loď s apsidou a interiér kostela. V roce 1884 byla restaurována věž. Proto se setkáme v literatuře setkáme s názore.., že kostel je po rekonstrukci spíše dokladem pro historizující romantismus 19. století než pro dobu románskou.[117]

O stavu a podobě kostela do poloviny 19 .století nemáme téměř žádné zprávy. Můžeme jen usuzovat z toho, že v letech 1504 [118] a 1515 [119] kostel dostal nové zvony zvonařů Jakuba a Ondřeje Ptáčka. Musel být tedy v dobrém stavu, opravený a plně funkční. Dalším vodítkem může být latinský nápis na oltářní desce hlavního oltáře kde je vyryt nápis o svěcení oltáře 20.3. 1665.[120] v rezidenci pražských arcibiskupů hradeckým biskupem Matoušem Ferdinandem z Bilenberka. Do přenosné dřevěné části oltáře byly vloženy ostatky sv. Maura Mauritia Je možné, že před touto událostí, proběhli největší architektonické změny. Byla sklenuta loď a nahrazeny starší klenby pod tribunou hřebínkovou klenbou.

V následujícím dlouhém období nemáme o kostele znovu žádné zprávy. Pravděpodobně byly prováděny nějaké udržovací opravy, které nijak rušivě nezasáhli do organismu objektu. V roce 1796 tesařský mistr Jan Mašín pracoval na věži sv. Jakuba. Účtovány jsou opravy střechy věže a nový šindel.[121]

Podrobnější zprávy ke stavu a podobě kostela máme až z popisu J.E. Wocela [122], který kostel navštívil někdy před rokem 1845 a z několika málo rytin z doby nedlouho před restaurací..

---

[117] Vojtěch BIRNBAUM, Filiální kostel sv. Jakuba ve Sv.Jakubě, in: Umělecké poklady Čech II., Praha 1915, 29

[118] František BENEŠ: Kamené obrazy kostela sv. Jakuba blíže Církvice v Čáslavsku, in: PA, 1870, 46
Velký zvon má minuskulový nápis: *„ Anno domini 1504 haec campana fusa est ad laudem omnipotentis dei et beatae maryae virginis et sancti jakobi patroni ecclesiae huius en ego campana nunquam pronintio vana, ignem bellum, festum, funus honestum, per magistrum Andream dic. Ptaczek. "*

[119] BENEŠ (pozn. 2), 46 ; Druhý, menší zvon má nápis: *„ 1515 haec campana fusa est ad honorem dei omnipotentis et sancti Jacobi per magistrum Jacobum Ptaczek. "*

[120] BENEŠ (pozn. 2), 44 *„ Anno 1165 die 20 Martii consecravit in residentia archiepiscopali Pragensi illustris. doms. Mathias Ferdinandus a Bilenberg episkopus Reginae Hradecensis hoc altare portatile et inclusit reliquias S:S Martyrum Mari at Mauritii. "*

[121] Archiv VS Nové dvory, č. 171, kart.59

[122] WOCEL 1847 (pozn 2)218.

Zobrazení z roku 1853 [123] zachycuje kostel z pohledu od jihovýchodní strany. Najdeme zde několik nepřesností oproti dnešnímu stavu (jako chybějící první jižní arkádový oblouk na apsidě, chybějí zde i hlavičky polosloupků vynášející slepé arkády na apsidě.) Jde však patrně o nepřesné zakreslení, protože na zobrazení mladším z roku 1852 [124] i pozdějším 1856 [125] jsou nejen úplné arkády, ale jsou zakresleny i hlavičky polosloupků. Rytiny zachycují podobu kostela ještě s přístavbou předsíně na jižním průčelí zakrývající ústupkový portál s tympanonem a přístavbou schodiště na západní straně věže,které bylo patrně přistavěno ve stejné době jako přístavek během 18. století. V první, třetí, páté a šesté arkádě jsou zobrazeny románské reliéfy., jejichž umístění odpovídá dnešnímu stavu.. Nejstarší práce zabývající se sochařskou výzdobou popisují pouze reliéfy v patře jižního průčelí kostela. Oběma reliéfy v přízemí po stranách portálu se vůbec nezabývají. Důvodem je skutečnost, že autoři si reliéfů při svých prohlídkách kostela jednoduše nevšimli. U reliéfu na levé straně portálu, to ani nebylo možné. Reliéf byl ukryt pod přizdívkou levé zdi předsíně, která má také jistě na svědomí jeho značné poškození. Pravý reliéf byl sice mimo předsíň jak je zachycen na rytinách z let 1852[126] a 1856[127], ale protože byl v té době pod silnými nánosy omítkových vrstev byl některými badateli jednoduše přehlédnut. V roce 1847 přesto neušel pozornosti *„W kautě pak, kde zeď předsíně ke zdi kostelní přiléhá, spatřuje se kámen we zdi, na němž obraz nějaký wytesán jest, než tlustá vápenná kůra význam jeho téměř docela zahladila.“*[128] Neznalost levého reliéfu pak dokládá i zpráva konzervátora Beneše z roku 1864. Vím, že se připravovalo čištění šesti soch (opata, rytíře, biskupa a sv. Jakuba s mládenci)a sedmé, která se nachází pod střechou předsíně (sv. Pavel?) Levý reliéf byl odkryt až po odstranění předsíně při opravách v letech 1872-1873. V literatuře se poprvé objevuje v 80. letech u Braniše[129], Neuwirth[130], který v Jakubu asi nikdy nebyl opisuje ještě staré Grueberovy[131] údaje a reliéf sv. Petra nezná.

---

[123] Anton SCHMITT , Obrazy starožitných staveb v Čechách: dle přírody kreslené a do ocele leptané- Abbildungen der baualterthümer in Böhmen nach der Natur gezeichnet und in Stahl geärtzt von Franz Lorenz: herausgegeben von Anton Schmitt, Prag 1853, nepag.

[124] Jan Erazim WOCEL: Byzantinský kostel ve vsi sv. Jakubě, in: Archeologické listy, Svazek I., článek B1, Praha 1852

[125] Johan David PASSAVANT: Ueber die mittelalterliche Kunst in Böhmenun Mähren, in: Zeitschrift für die christliche Archaeologie und Kunst, Leipzig, 1856, 149

[126] WOCEL 1847 (pozn. 2) 218.

[127] PASSAVANT(pozn. 2) nepag.

[128] WOCEL 1847 (pozn. 2) 218.

[129] BRANIŠ 1881(pozn. 1) nepag.

[130] NEUWIRTH (pozn. 12) 155.

Věž je na rytinách ukončena barokní střechou a okna v prvním i druhém patře věže zmenšeny zazdívkami. Wocel se zmiňuje, že ještě před patnácti lety (tj. před r.1845) věž měla okna starého tvaru, s dvojicemi sloupků a třemi otvory. Původní potrojná sdružená okna byla zmenšena a prostřední zazděno. Sloupky byly porouchány a z větší části také zazděny[132], aby vnitřek kostela byl uchráněn před povětrností, pronikáním vody a sněhu, proto byla okna zmenšena zazdívkami. K této úpravě došlo někdy na počátku třicátých let 19. století. Archiv velkostatku Nové D ory tuto úpravu ale nedokumentuje. Pozoruhodný údaj J.E. Wocel popisuje : *„Na západní straně kostela wypíná se čtwerhraná, z pískowého kamene přepevně vystavěná wěž, na jejížto severní zdi řada byzantinských obloučků a sem i tam malý zbytek kamenné okrasy spatřuje“*[133]. Na ostatních stranách věže nic takového nebylo nalezeno. Podle vyprávění kostelníka Första byla k této severní zdi věže v minulosti přistavěna kostnice[134], rozbořená nedlouho před návštěvou J.E..Wocela. Objekt kostnice zachránil části kamenného článkování severní stěny.

Na místě dnešních obloučkových vlysů v patře i přízemí jižního průčelí zakresleny vodorovné liseny. Stejnou úpravu najdeme i na věži. Obloučkové vlysy na místech vodorovných lisén se poprvé objevují až na zobrazení po restauraci spolu s nově odkrytými románskými sdruženými okny ve výši třetího a čtvrtého patra věže.[135]

V letech 1872–1874 byla provedena rozsáhlá oprava kostela. V roce 1872[136] byla odstraněna stará dlažba z interiéru kostela a do hlavní zdi osazeny tři staré náhrobní desky. Byly vyzděny dvě spodní kulatá okna. Zmiňuje je pouze Wocel*: „ po dwau kulatých okénkách na obau stranách lodi se nalézá“*[137] Okno v jižní straně lodi není na žádném zobrazení vidět, neboť ho zakrývá přistavěná předsíň. Okno na severní straně lodi přibližně naproti vchodu do kostela je zobrazeno při pohledu do interiéru kostela

V roce 1873 [138] byl upravován presbytář, zhotoven návrh nového hlavního oltáře

---

[131] GRUEBER (pozn. 11) 85.

[132] WOCEL 1847 (pozn. 2) 218

[133] WOCEL 1847 (pozn. 2)217

[134] WOCEL 1847 (pozn. 2) 218

[135] Ferdinand LEHNER: Kostel svatojakubský, Method XIX, 1893, 75

[136] VS Nové dvory, invent. číslo 2299–2301 (1730–1935) VS karton 429

[137]WOCEL (pozn. 2) 214

[138] VS Nové dvory, invent. číslo 2299–2301 (1730–1935) VS karton 429

a kazatelny v románském slohu Josefem Krannerem. Ještě téhož roku byly dodány oltářní stupně, deska a zadní stěna oltáře, oltářní stůl s římsou spočívající na třech nových románských sloupcích. Petr Maixner vymaloval konchu apsidy s námětem Krista v mandorle a čtyřmi obrazy ze života sv. Jakuba.

Na rok 1884 [139] připadá obnova západní věže kostela. Stavební práce prováděl stavitel Josef Kulič podle plánů architekta Josefa Mockera datovaných 1880. Archiv velkostatku Nové Dvory znamenává z tohoto roku tyto práce:

Zednické práce: Bylo sneseno staré zdivo pro nový obloučkový vlys v rozsahu 19 m^2 vybourána část zdiva nad okny, čtyři zazděná okna, jedno ponecháno částečně zazděné. Obě čelní zdi u schodiště v přízemí rovněž bourány v rozsahu 480m^2, také vrchní část podélné zdi plocha 370m^2. Vyzděny základy pro dvě čelní zdi u schodiště a pro kamenné předschodí. Nově vyzděno kamenné zdivo v přízemí dvou čel u schodiště a vrchní část podélné zdi, vyrovnáno zdivo pod okny ve všech čtyřech stranách věže celkem 1787cm^2 nového zdiva. Osazeno 16 sloupků, 24 oblouků, osazen obloučkový vlys, 56 kusů konzol, vyloženy římsy, osazeno kamenné ostění dveří, osazeny schody, osazen kříž. Provedena nová omítka na všech čtyřech stranách věže a také omítka starých zdí u schodiště.

Kamenické práce: Osazeno 16 sloupků s patkami, zhotovené podle původního vzoru. 16 prostředních klenáků, zhotoveny dle původního vzoru, 16 krajních klenáků, 24 závěrečných klenáků, 54 kusů konzol. Kříž zhotoven podle nákresu. Přisekání 16 kvádrových okenních špalet, přisekání věžního soklu, přisekání dvou lesen (jedna 90cm široká druhá 50 cm–upraveny na 63 cm jako ostatní.

Tesařské práce : Byla snesena střecha věže, zhotovena nová vazba krovu věže i schodiště. Obnovena střecha podle návrhů Josefa Mockera. Střecha má nyní jehlancový tvar.[140]

V roce 1910 [141] znovu prováděny rozsáhlé úpravy na exteriéru kostela sv. Jakuba. Byly otlučeny a vyškrábány spáry na plášti apsidy v rozsahu 62,56 m^2, celé hlavní lodi (195, 68 m^2), věže (108 m^2), přístavku věže (32,89 m^2) a štítech hlavní lodi (18,11 m^2). Celkem bylo otlučena omítka v rozsahu 417, 24 m^2

Byl stržen starý fabion v apsidě a lodi o délce 36m a74cm. Provedena nová fasáda apsidy, lodě, věže a přístavku s románskou ornamentikou. Byl dodán a osazen žulový práh,

---

[139] VS Nové dvory, invent. číslo 2299–2301 (1730–1935)

[140] VS Nové dvory, invent. čislo 2474 plán Josefa Mockera na ukončení věže rok 1880

[141] VS Nové dvory, karton 392, číslo 1791

odebrán a nasazen nový štenýře, odebrána stará báň s křížem a hromosvodem a osazena nová s křížem. Kolem kostela byla odkopána hlína do hloubky 25 cm a terén vydlážděn kamenem

V roce 1913 se opravila ohradní zeď hřbitova. Následně v roce 1917 zrekvírován nejmenší zvon – sv. Jakub, pocházející z dílny Anny Bellmanové z roku 1874. Náhradou zakoupen v roce 1923 malý zvon – „umíráček".

V letech 1936 a 1937 proběhla rozsáhlá oprava střechy lodě a apsidy.

Stávající stav kostela sv. Jakuba

Kostel se sestává z lehce obdélné lodi, apsidy a hranolové věže v ose západního průčelí. Celá stavba vyrůstá z profilovaného soklu, který plynule obíhá kolem celé stavby. Profilaci na způsob atické patky, tvoří lehce zploštělý obloun na který navazuje šikmo směrem dolů výžlabek, který plynule přechází do spodního oblounu. Zdivo kostela je vyzděno z přesně tesaných velkých pískovcových kvádrů.

Loď je na východě otevřena půlkruhově vyklenutým, dvěma ústupky členěným triumfálním obloukem do apsidy sklenuté konchou. Zdivo apsidy vyrůstá z profilovaného soklu, který navazuje bezprostředně na sokl krátké východní strany lodi. Apsida na místech kde přiléhá k lodi kostela je lemována vertikálními lisenami. Profilovaný sokl apsidy se zalamuje kolem šesti jednoduchých patek polosloupků s krychlovými hlavicemi, které vynášejí jednoduché arkády členící plášť apsidy. Arkády dosahují až do výše vysoce plastického obloučkového vlysu v pod římsí. V ose apsidy je prolomeno půlkruhově zaklenuté špaletové okno. V krajní arkádě přiléhající k jižnímu průčelí kostela je trojlisté gotické či gotizující okno.

Zdivo lodi, spočívá na profilovaném soklu, který plynule navazuje na sokl apsidy i západní věže. Jižní průčelí je na západním a jižním nároží lemované vertikálními lisenami, na které nad přízemím a nad patrem navazuje obloučkový vlys. Přízemí je rozděleno vertikálně vedenou lisenou, umístěnou mimo osu stěny směrem k východu. Stěna přízemí je pročleněna celkem čtyřmi jednoduchými slepými arkádami v pravé části prvního patra průčelí opřenými mimo lisény o polosloupek s hlavicí. Lisena v ploše přízemí nepokračuje do patra. Do arkády v levé části přízemí je situován vstupní portál a do krajního západního arkádového pole dodatečně zazděné

kruhové okno. Portál, který je vsazen do systému slepých arkád je ve svém základním tvaru ústupkový, přičemž vlastní ústupky jsou tvořeny dvěma oblými polosloupky, vyrůstající z profilované římsy. Římsa v patce archivolty je tvořena ve své vnitřní části oblounem, vnější část je pravoúhle zalomena. Horní část římsy je kubická, spodní je profilována plasticky pojatým výžlabkem a oblouny. Archivolta je tvořena dvěma oblouny a navazuje na profilaci ostění. Po obou stranách portálu se nacházejí reliéfy sv. Petra a Pavla.

Patro jižního průčelí je členěno celkem sedmi slepými arkádami, nestejně vysokými a širokými. Arkády jsou neseny jednouchými polosloupky s krychlovými patkami a krychlovými hlavicemi zdobenými plastickým okrajem. Plochy tří arkád jsou dnes prolomeny okny.Krajní okna jsou jednoduchá barokní půlkruhová se skleněnou výplní. Prostřední románské střílnové okno vyzděné s pískovcových kvádrů několika barev, červeného, žlutého a šedého. Do zbývajících arkád jsou vyplněné sochařskou výzdobou reliéfy biskupa, opata rytíře a Jakuba s donátory. Záklenky obloučkového vlysu nad přízemím jsou opřeny o konzolky konkávně prohnuté s jedenkrát odstupněnou římsičkou.Většina konzolek je stejné velikosti a tvaru. Pouze některé konzolky (např. nad portálem a vedle lisény v přízemí) jsou složitější. Do náběhu je vložen obloun a její čelní strana je pokryta rytým ornamentem.

Severní průčelí lodi kostela je členěno podobným, ale zjednodušeným způsobem. Severní průčelí lodi je také na západním a východním nároží lemované vertikálními lisenami , na které nad přízemím a nad patrem navazuje obloučkový vlys. Přízemí je rozděleno vertikálně vedenou lisenou, umístěnou na osu stěny. Lisena nepokračuje do patra a rozděluje přízemí průčelí na dvě stejná nečleněná obdélná pole. Stěna patra je pročleněna celkem pěti arkádami na polosloupcích s krychlovými hlavicemi. Do dvou širších jsou prolomena půlkruhově ukončená barokní okna. Zbylé tři užší arkády jsou ponechány prázdné.

Věž v ose západního průčelí je členěna stejným architektonickým článkováním jako loď a apsida. Na všech čtyřech nárožích je členěna vertikálními lisénami. Jednotlivá patra věže jsou ukončena obloučkovými vlysy. Z profilovaného soklu v přízemí věže vyrůstá po jednom na všech stranách polosloupek, který se zvedá do výše prvního patra a tam bez návaznosti končí. V úrovni prvního patra věže se na severní a jižní straně nachází trojice slepých arkád. V trojici arkád na jižní straně lodi se původně nacházela také sochařská výzdoba. Dnes jsou na první pohled patrné jen zbylé desky. Věž se v úrovni třetího a čtvrtého patra na každé straně otevírá trojicí sdružených románských oken.Okna mají válcové dříky sloupků s krychlovými patkami, na které bez hlavic nasedají půlkruhová nezdobená sedla. Poslední patro věže je zdobeno ještě nad obloučkovými vlysy zubořezem a konzolovou římsou. Věž je ukončena stanovou střechou.

Loď kostela je zaklenuta dvěma poli renesanční křížové klenby s mírně vytaženými hřebínky, uprostřed zdobena rozetou. V západní části lodi se nachází tribuna, která se do prostoru otevírá trojicí arkád nesená dvěma sloupy a přízedními polopilíři. Sloupy mají patky s masivními nárožními drápky a ozdobné krychlové hlavice. Dřík severního sloupu je ozdoben jemným řeménkovým ornamentem v nízkém reliéfu. Pasy, dělící tři pole křížových renesančních kleneb s hřebínky, kterými je tribuna podklenuta, dosedají na západní zdi lodi na římsové konzoly.

Věž, která má vlastní o něco širší východní zeď, dole skrývá v přízemí křížově klenutou místnost. Místnost je přístupná z prostoru pod tribunou pravoúhlým portálkem. Součástí tribuny je prostor prvního patra západní věže spojený s tribunou velkou arkádou. Tento prostor je zaklenut valenou klenbou. Do prvního patra věže vede, na tribunu, ze západní strany věže samostatný pravoúhlý portálek s půlkruhovým , mírně vpadlým polem tympanonu nad příčným břevnem nadpraží. Patro věže je z jihu osvětleno vysokou obdélnou štěrbinou s dovnitř rozevřenou špaletou. Z jižního boku výklenku, do něhož je vsazen vstupní portál na tribunu vede schodiště v síle zdi věže do druhého patra, lomící se v nároží do jižní zdi věže a po třech schodech vyúsťuje na kamennou podestu vytvořenou zúžením zdiva. Schodiště, zaklenuté valenou klenbičkou je osvětleno malým obdélným okénkem.. Druhé patro věže je rozděleno na dvě polopatra, výškový rozdíl je mezi oběma úrovněmi vyrovnávají čtyři schody na podestě. Z druhého polopatra vede obdélný průchod do podkroví lodi. Zbytek vnitřní šachty ve věži je dělen na dvě další polopatra. Horní patro, otevřené do okolí okenní galerií. Potrojná sdružená okna jsou vždy po jednom na každé straně věže ve dvou řadách nad sebou.[142]

Dnešní interiér kostela je velmi chudý. V konše apsidy je vymalován Kristus v mandorle obklopený čtyřmi symboly evangelistů a pod tímto výjevem se nachází čtyři scény se života sv. Jakuba Většího od Petra Maixnera z roku 1873. V presbytáři se nachází jednoduchý oltář s dvěma pseudorománskými sloupky od Josefa Krannera. Při severní straně triumfálního oblouku se nachází dřevěná kazatelna a tribuně kostela varhany na místě bývalého oltáře. Ve stěnách je vsazeno sedm náhrobků, které poukazují na některé šlechtické rody, kterým kdysi ves Sv.Jakub s kostel patřila. Pod tribunou se nachází malý náhrobek patřící Žerotínům.[143] Vedle portálku do

[142] V současné době nejsou horní prostory věže přístupné, proto je jejich popis převzat od: Dalibor PRIX: Podoby a funkce podélných jednolodních tribunových kostelů 12. a první poloviny 13. století v Čechách. Nepublikovaná disertační práce na české akademii věd, Ústav teorie a dějin umění., Praha 1989, 54–55

[143] *„ Jan Diwiss ze Žerotina dwie leta a ssest nedel stary byl kdy umrzel na nocz w dewautau hodinu.....ráno na pul orlogi leta 1607“*

přízemí věže se nachází dva velké, nefigurální náhrobky. První patří rodu Švihovských z Risenberka[144] a druhý Janu Mladějovskému z Mladějova[145].

V severní stěně lodi jsou další dva malé náhrobky patřící synům Jana Mladějovského z Mladějova.[146]a jeden náhrobek patřící rodu Konecchlumských z Konecchlumu[147]
Poslední náhrobek patří Kateřině de Arco, který snad pochází od Octavia Mosta[148]. Hraběnka je oděná do bohatého šatu. Její závoj vlaje kolem hlavy v pravici drží lebku. Vedle ní dva andílkové, co štítonoši drží znak Věžníků s a de Arco. Vlevo drží Chronos závitek s nápisem:

D. T. O. M

VT PENETRES LECTOR QVANTAM, TEGATVRNA, MATRONAM,

TE DOLOR, EX PAVCIS, NOSCERE MVLTA IVBET,

DVX CHARYTVM, CATHARINA LATET GEMAQVE LEXQVE

THORI

ARCENSIS COMITIS CONVX GENEROSA PHILIPPI.

---

[144] *„ Illus. Dnus.D.Frideric, Caspar Eusebi Schwihowski Liber Baro de Risenberg et Schwihow D. in Przichowicz Przestice, Novis Villis et Owczari S. Caesareae Regi. Mtis Pincerna Dita Funct –obiit A.D. 154 –19.Nov,"*

[145] *„Leta panie 1877 w autery den s. alžbiety okolo trzi hodin na nocz umrzel urozeny pan jan mladiegowsky z Mladiegowicz, genž toho kmene a rodu posledny a we cztwrtek den obietowani pani marie podle henricha a petra synuw swych gest pochowan."*

[146] *„Letha 1521 w nediely prvny w postie umrzel Henrych syn urozene pana mladiegowskyho z mladiegowicz a. t. pocho."*

„Leta Panie 1575 ve sstwrtek przd sw ssymonem a Judau okolo hodiny nessporny umrzel syn Petr urozeneho pana Jana mladigowsky z mladieiwicz."

[147] *„ Letha 1598 w strzedu den sw. Sstiastneho umrzel Adam SSimon syn urozeneho pana Mikulasse Knecchlumskyho z Konecchlumu a tuto pochowan jest."*

[148] Umělecké památky Čech I. /.A - J / (ed. Emanuel Poche), Praha 1977, 565

Stavebně historický průzkum z roku 1996

Kostel od šedesátých let 20. století nebyl opravován. Zhoršující se stavební stav kostela vyvolal na konci nutnost se zabývat jeho opravou a záchranou, alespoň těch částí které dosud nepodlehly vlivu povětrnostních podmínek nebo necitlivým obnovovacím pokusům, které probíhali od 70. let 19. století. Stavebně historický průzkum, který předcházel pozdější opravě kostela, byl proveden z lešení v letních měsících roku 1996 Pavlem Kroupou a Janem Žižkou z Památkového ústavu středních Čech. Součástí průzkumu byl i částečný rozbor omítkových vrstev[149] a mikroskopické vyšetření hornin[150]. Jeho výsledky byly publikované o rok později v časopise Průzkumy památek[151]

Tento průzkum se však týkal pouze jižního průčelí kostela. Navázal a částečně lna architektonický rozbor z roku 1982.[152] Díky porušených a na některých místech dokonce odpadaných několika vrstev omítek (tím obnažených části původního zdiva a architektonických článků) byla na první pohled viditelná skladba zdiva, použitý materiál, a také doklady pozdějších úprav. Přestože v tuto dobu byla velká příležitost zjistit řadu informací, omezil se průzkum jen na nepatrnou část. Závažná otázka, vyřčená již u problematiky svěcení kostela, na otázku, je zda stávající zděná tribuna je současná s nejstarší (zakladatelskou) stavební fází kostela, nebo jestli nemohla být dodatečně zabudovaná (což samozřejmě nevylučuje možnou existenci zaniklé dřevěné tribuny patřící do nejstarší fáze s tím, že autentika se bezpochyby vztahuje na svěcení stávající zděné tribuny). Přitom je, vedle problematiky zavázání klenebního systému tribuny (do korpusu kostela) samozřejmě klíčová otázka a také jestli je přístupový portál na tribunu primární, nebo jestli byl prolomen dodatečně Nemusím upozorňovat, že toto vše má klíčový význam i pro dataci sochařské výzdoby na jižním průčelí kostela Vycházím už předem, že dosavadní výzkumy, (zejména Pavla Kroupy) nejsou schopny na tyto otázky odpovídat, proto provenienci a dataci sochařské výzdoby necháme nadále otevřenou.

---

[149] Miloslav SMRKOVSKÝ: Zpráva o výsledku průzkumu románského kostela sv. Jakuba, okr. Kutná Hora, Kutná Hora 23. listopadu 1971, nepublikovaný strojopis uložen v archivu PÚSČ

[150] Písemná zpráva z mikroskopického vyšetření hornin ze dne 7.12. 1996, kterou vyhotovil P. Mařík ve spolupráci s RNDr. Jaroslavem Valečkou, je také uložena v archivu PÚSČ

[151] Pavel KROUPA: Průzkum jižního průčelí lodi kostela sv.Jakuba v Jakubu u Kutné Hory, Průzkumy památek 1/1997, 3 – 26

[152] Dobroslav LÍBAL / Alena LIŠKOVÁ / Olga NOVOSADOVÁ : Architektonický rozbor kostela sv. Jakuba (okr Kutná Hora), nepublikovaný strojopis uložen v archivu PÚSČ

Dalším nedostatkem tohoto průzkumu je obsáhlejší fotografická dokumentace, která po nové opravě by zůstala na dlouhou dobu jediný doklad nálezových situací na průčelí. Takovéto dokumentace mají zásadní význam nejen z hlediska stavebně historického, ale také z hlediska Památkové péče. Důležité je např. zachycení reliktů omítkového členění a barevnost fasád, z nichž se zachovaly pouze zbytky, jež do budoucí případné záchrany stavby zcela zaniknou.[153] Fotografická dokumentace, která provází tento průzkum, a připomínám jen jižního průčelí lodi kostela, v některých částech netěží z této situace na 100% Plastický dojem a čitelnost některých snímků znesnadňuje pochopení detailů. Dalším nedostatkem je do jisté míry opomenutí restauračních zásahů započaté v druhé polovině 19. trvající až do prvního desetiletí 20. století. Kostel prošel v této době, z dnešního hlediska památkové péče, nevhodnými restauračními zásahy provedené za účelem vrátit Svatojakubskému chrámu původní podobu. Představu o druhu a míře restauračních prací si můžeme udělat z již zmíněných záznamů v patronátních účtech uložených ve Státní okresním archivu v Benešově.

Nové poznatky k románské stavbě kostela sv. Jakuba

Prvním zjištěním s kterým lze ve větší míře souhlasit se týká obloučkových vlysů a rozvržení slepých arkád v přízemím a patře jižního průčelí lodi. Dnešní obloučkové vlysy, osazené v roce, respektují pravděpodobně jeho původní rozvrh.[154] K odstranění původního kamenného obloučkového vlysu zde došlo nejspíše při barokních úpravách průčelí, pro což svědčí rozbor omítkových vrstev.[155] Úprava v podobě vodorovných lizénových pásů nad přízemím a nad patrem zobrazená na rytinách z doby před restaurací v místech obloučkového vlysu. Do jaké míry jsou konzolky tvarově blízké těm původním, nedá se říci. Jediné s čím nelze souhlasit je domněnka, že náročněji pojatá konzolka obloučkového vlysu nad portálem mírně vybočená k západu zdůrazňuje ideový význam vstupu do kostela.[156] Takto pojatou konzolku najdeme i na jiných místech jižního průčelí.[157] Rozvržení slepých arkád v přízemí i v patře je původní, včetně nasazení na vertikální lisény. Popsané tvary jsou autentické.[158]

---

[153] Jiří BLÁHA / Vít JESENSKÝ / Petr MACEK / Vladislav RAZÍM / Jan SOMMER / Jan VESELÝ: Operativní průzkum a dokumentace historických staveb, Národní památkový ústav, Odborné a metodické publikace, svazek 31, Praha 2005, 52

[154] KROUPA (pozn. 37) 5.

[155] KROUPA (pozn. 37) 5.

[156] KROUPA (pozn. 37) 5.

[157] Např. hned druhá konzolka obloučkového vlysu nad přízemím východně od vodorovné lisény rozdělující

Přízemí bylo původně prolomeno pouze portálem a malým obdélným okénkem v ploše nad západní arkádou. Dnešní, dodatečně zazděné okno pod západní arkádou je zřejmě výsledkem renesanční přestavby.[159] Okna v patře průčelí prošla několika stavebními úpravami. Obě krajní barokně upravená okna byly v letech 1872–1874 upraveny formou podezdění barokních okeních záklenků novými cihelnými , vyzděním nových cihelných špalet a vložením romantizujících ol nních výplní.[160] Z původní románské stavby je v autentické podobě dochované špaletové okno ve střední arkádě patra, dnes po poslední opravě kostela odkryté. Částečná dochovaná zazdívka okna byla renesančního původu. Ve spodní části pravého ostění západního okna je dochována část šikmé okenní špalety původního románského okna. Je tedy pravděpodobné, že obě dvě okna, respektive všechny tři, byly shodného typu.[161]

Na místech , kde byla odstraněná omítka nebo narušená, byl proveden průzkum barevnosti kamenů. Celé průčelí je provedeno z kamenů celkem tří druhů pískovce, červeného, žlutého a šedého. Kombinací všech tří druhů pískovce je vyzděno vlastní ostění jediného dochovaného špaletového ona v patře průčelí. částečně zjištěná barevnost průčelí je zanesená v obrazové dokumentaci. Protože však zanesená barevnost v přiložené dokumentaci neodpovídá barevnosti v textu nebudeme se jí dále zabývat. Užití několika barev pískovců není v tomto regionu neobvyklé. Připomeňme zde např. kostel sv. v Řečanech, kostel v Plaňanech.

Zajímavé zjištění k románské stavbě je úprava povrchu vnější stěny jižní fasády kostela. I přes odstranění omítkových vrstev i vškrábání malty ze spár v roce 1910, byly zachyceny na několika místech dvě nejstarší omítkové vrstvy s podřezávanými spárami. Existence dvou nejstarších omítkových vrstev, ve zprávě uvedené jako I. románská a II. druhá románská omítka, byly potvrzeny výsledky mikroskopického vyšetření omítek formou spektrální analýzy.[162] První vápenný povrchový nátěr románského zdiva byla zachycen v arkádě prvního patra nad portálem a to pod druhou románskou omítkovou úpravou. Vzhledem k tomu, že první vrstva se váže na maltu ve spáře zdiva u střední sochy patra, předpokládá se, že zdivo bylo od počátku upraveno ve

---

přízemí na dvě pole.

[158] KROUPA (pozn. 37) 6.

[159] Dobroslav LÍBAL / Alena LIŠKOVÁ / Olga NOVOSADOVÁ: (pozn. 1) 39–40 Je možné, že se tak stalo ve stejné době, kdy loď kostela byla zaklenuta renesanční hřebínkovou klenbou.

[160] KROUPA (pozn. 37) 9.

[161] Dobroslav LÍBAL / Alena LIŠKOVÁ / Olga NOVOSADOVÁ: (pozn. 1) 49, 79 ; SMRKOVSKÝ (pozn.152) 2.

[162] SMRKOVSKÝ (pozn.149) 1.

formě tohoto nátěru, v kombinaci s podřezávanými spárami.[163] Zdali je možno vyvozovat z absence omítky ve špaletách zazděného románského okna a ze značně narušeného povrchu předstupujících článků ze žlutavého a červeného pískovce hypotézu, že vápenný nátěr a následně tenká omítka pokrývala pouze plochu šedého zdiva a barevné články se uplatňovaly v režném kameni, je sporné.

Poslední problém, který bude třeba v budoucnosti upřesnit, se týká ústupkového portálu s figurálním tympanonu. Soudí se, že je do zdiva dodatečně osazen a nahradil zřejmě portál starší z doby výstavby kostela. Už Dobroslav Líbal upozornil na neorganické začleněné portálu do zdiva jižního průčelí. Profilovaná trnož fasády končí ve vzdálenosti 70 cm od hran vnitřního ostění portálu.[164] Arkáda nad dnešním portálem je ze dvou třetin provedena z původního kamene a ze třetiny je nahrazena cihelným zdivem. Pod tímto cihelným zdivem bylo zjištěno, že kamenný článek archivolty dnešního portálu má jiné zakřivení než je průběh zakřivení zdiva stavby lemující otvor. Spára mezi kamenným článkem tvořícím archivoltu portálu a zdivem kostela je přitom tak malá, že je vyloučeno, aby do ní byl zasazen kamenný článek původní arkády.[165] Také není bez významu, že profilace patek portálu v rozměrech a tvarech neodpovídá profilaci soklu. Z těchto několika důvodů se předpokládá, aby mohl být na místo staršího portálu osazen nový, který je o něco širší, musela být část arkády nad pravou polovinou portálu odstraněna ze zdiva aby byl získán prostor pro osazení tohoto dnešního portálu.[166] Figurální tympanon souvisí s předpokládaným vložením druhého románského portálu, je tedy mladší než ostatní figurální výzdoba jižního průčelí se kterou nesouvisí ani slohově.[167] Pokud je tomu skutečně tak, bylo by tak zpochybněna datace Václava Mencla [168]Je možné tedy hledat tvarové analogie i v období pozdně románském.

Nové poznatky k sochařské výzdobě

Nejnovější poznatky snad již ukončili úvahy o dodatečném osazení sochařské výzdoby , nebo o pozdějších změnách rozvržení jižního průčelí.[169] Průzkum jižního průčelí doložil, že všech osm figurálních reliéfů spočívá na svých místech již od doby výstavby

---

[163] KROUPA (pozn. 37) 8

[164] Dobroslav LÍBAL / Alena LIŠKOVÁ / Olga NOVOSADOVÁ: (pozn. 1)38

[165] KROUPA (pozn. 37) 8

[166] KROUPA (pozn. 37) 8

[167] KRAMÁŘ (pozn. 19) 53.; HOMOLKA (pozn. 23)94.

[168] Václav MENCL: Vývoj středověkého portálu v českých zemích, in: Zprávy památkové péče 20, 1960, 9

[169] MERHAUTOVÁ 1952 (pozn. 25) 237.

svatojakubského chrámu.[170] Reliéfy jsou ve formě vysokého reliéfu na pozadí kamenných desek, se kterými tvoří vždy jediný celek.[171] Všechny desky jsou organickým způsobem zasazeny do románského zdiva, nedávajíc důvod k úvahám o jejich případném dodatečném umístění do fasády.

Reliéfy jsou vytesány ze dvou typů pískovců. První typ, ve zprávě označen jako typ A, á světle šedožlutou až světle narezle žlutavou, vzácně až světle žlutou barvu. Řídce se vyskytují rezavé šmouhy. Převážně je dobře zpevněný, podřízeně se objevují málo zpevněné, drobivé partie Pískovce jsou převážně jemně zrnité (reliéf biskupa a pravého mládence), středně zrnité (reliéfy sv. Jakuba, rytíře, opata a sv. Pavla?) až ke střední a hrubé zrnitosti (reliéf sv. Petra?). Reliéfy opata a obou mládenců ze skupiny se sv. Jakubem jsou vytesány z jednoho kusu pískovce. Zbylé reliéfy jsou sestaveny ze dvou dílů. Reliéf levého mládence je zhotoven z jiného typu pískovce (B). Stejný typ je také použit na stavbu některých architektonických článků kostela (např. oblouk liché arkády jižní strany apsidy). Jde o méně zpevněný, žlutý, jemně zrnitý pískovec. Pískovec typu A představující jeden petrotyp pochází pravděpodobně za stejné lokality. Výjimkou může být reliéf rytíře, který má odlišnosti ve své výstavbě.[172]

Pískovec typu A se vyskytuje ve více oblastech Evropy. Na území České republiky se nachází také. Z širšího okolí obce Jakub jsou jeho výskyty vázány na bazální vrstvený sled české křídové pánve, řazený k cenomanu a označovaný jako perucko-korycanské souvrství. V bližším okolí (Kutná Hora, Čáslav) je výskyt tohoto petrotypu vzácný až výjimečný. Častěji se vyskytuje např. ve východním okolí Prahy. Absence fauny a glaukonitu svědčí spíše pro původ z říčních sedimentů.[173] Typ pískovce B se běžně vyskytuje v perucko-korycanském souvrství, v mořských korycanských vrstvách a to i v bližším okolí obce Jakub.[174]

Všechny figury vyrůstají ze šikmých ploch nebo bloků kamene, které se interpretují jako součást původní kamenné římsy.[175] Úseky říms u obou reliéfních desek v přízemí (sv. Pavel?a sv. Petr?) jsou masivnější než římsy reliéfů v patře. Jejich profilace je méně jasná a římsy působí dojmem, jakoby nebyly dopracovány. Naproti tomu římsy u desek v patře mají

---

[170] KROUPA (pozn. 37) 10.

[171] KROUPA (pozn. 37) 10.

[172] SMRKOVSKÝ (pozn.149) 2.

[173] SMRKOVSKÝ (pozn.149) 2.

[174] SMRKOVSKÝ (pozn.149) 2.

[175] KROUPA (pozn. 37) 10.

profilaci zřetelně čitelnou. Nejlépe dochovaná je tato původní kamenná římsa u desek s postavami sv. Jakuba, rytíře a opata v patře. Původní náběh této kamenné římsy je dochován nejlépe na deskách s oběma postavami v přízemí fasády. U většiny dalších desek jsou stopy po odsekání těchto původních říms. [176] U všech desek s reliéfy (kromě menších desek s postavami biskupa a figurami obou mládenců) byly v jejích horních částech provedeny ářezy pro upevnění nosných lan.[177]

[176] KROUPA (pozn. 37) 11.

[177] KROUPA (pozn. 37) 11.

VI. Závěrem k sochařské výzdobě

Jižní průčelí kostela sv.Jakuba v Jakubu u Kutné hory představuje nejvýznamnější soubor románské plastiky v Čechách. Celkem osm reliéfů vzniklo před rokem 1165, v rozmezí od poloviny 12. století do tohoto data.Všechny reliéfy tvoří ucelený soubor,vytvořený s největší pravděpodobností pro jednu stavbu. Reliéfy nebyly původně určeny pro kostel sv. Jakuba ve vsi Jakub, ale měly být pravděpodobně původně umístěny na průčelí sakrální stavby odpovídajících rozměrů, a to patrně na společných římsách. K osazení však nejspíše nedošlo. Ze slohového hlediska je připouštěna možnost vzniku v některých severoitalských městech nebo v oblasti Saska a Durynska. Na základě dosavadních poznatků, nelze prozatím rozhodnout zdali reliéfy byly vytvořeny z jedné těchto oblastí a dopraveny do Čech nebo jsou dílem umělce z těchto regionů do Čech přišlého či je vytvořil Čech poučený uměním tamních prostředí. Nevíme rovněž, pro jakou stavbu byly reliéfy původně určeny. Nelze vyloučit, že byly původně osazeny na průčelí jiné stavby (Významného českého (pražského) kostela, a až poté osazeny do jižního průčelí.

VII. Prameny ke kostelu sv. Jakuba v obci Jakub

Edice pramenů:

CDB–Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. (ed. Gustav Friedrich), 1904 –7, 208, č. 230
Přepis oltářní autentiky biskupa Daniela I. pro Svatojakubský chrám.

RBM–Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I.,(ed. Karel Jaromír Erben), Pragae 1855,s. 138, č.318
Výtah z autentiky biskupa Daniela I. pro Svatojakubský chrám.

LC–Liber primus confirmationum ad beneficae ecclesiastica pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus, inchoans ab anno 1354 usque 1362: Cum licentia reverendissimi ordinariatus pragensis (ed. František AntonTingl),Praha 1867 3,18,28,76

LC–Libri confimationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim, libri primi pars altera.Ab anno 1363 usque ad annum 1369 (ed. Josef Emler), Praha 1874, s. 3,25

LC–Libri confimationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim,
liber 3 et 4.: Ab anno 1373 usque ad annum 1390 (ed. Josef Emler), Praha 1879, s. 6, 71,72

LC–Libri confimationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim,
liber 6.: Ab anno 1399 usque ad annum 1410. (ed. Josef Emler), Praha 1883, 271, 274

LC–Libri confimationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim,
liber 7.: Ab anno 1410 usque ad annum 1419. (ed. Josef Emler), Praha 1886.4, 95, 225

RDP–Registra decimarum paupalium čili: Registra desátků papežských z dioecezi pražské. Václav Vladivoj Tomek, Praha 1873, 55

Archivní Prameny

Archiv Národního muzea

Originál oltářní autentiky biskupa Daniela I. pro kostel sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory.
Signatura A4

Ústřední archiv zeměměřictví a katastru v Praze:

St. Jakob in Böhmen, Czaslauer Kreis. Elaborát katastrálního měření z roku 1839
v měřítku 1: 2 880, signatura B2/a/4

Státní okresní archiv Benešov

Velkostatek Nové Dvory:
Skupina Patronátní účty: invent. číslo 2287–2289, účty 1840–1865 karton 423,
účty 1868–1914 R
invent. číslo 2297 (1807–1845) karton 625
invent. číslo 2299–2301 (1730–1935) kartony 427–431

Skupina Publicum: invent. čís. 169 kostely, fary (1677–1849) karton 56–58
invent. čís. 170 stavební záležitosti patronátu (1826–1849) karton 58
invent. čis. 171- účty patronátu (1720–1848) kartony 58–69
invent. čis. 1531 – stavební záležitosti patronátu, karton 212
invent. čis. 1729–1761 – stavební knihy, kartony 381 –385
invent. čis. 1791 stavební rozpočty, karton 392
invent. čis. 2474 plán Josefa Mockera na ukončení věže rok 1880

Státní Okresní archiv Kutná Hora:
Farní úřad Nové Dvory:
Pamětní kniha Církvice.Založil faráž František Preclík roku 1886.
Inventář kostela a fary v Církvici z roku 1890

Farní úřad Církvice:
Memorabilienbuch der Cyrkwitzer Pfarre geführt durch Johann Jawornický, der Zeit Pfarrer.
Vedlejší pamětní kniha pro faru církvickou od roku 1888, která k úřední prohlídce o visitacích se nepředkládá.

Obrazové prameny

Kresby Heřmana Bergmanna uveřejněné v článcích:

WOCEL Jan Erazim, Byzantinský kostel ve vsi sv. Jakubě, Archeologické listy, Svazek I., článek B1, Praha 1852, Tab.2

WOCEL Jan Erazim, Die romanischen Kirchen zu Záboř und St. Jakob in Böhmen, Mittheilungen der k. k. Central-Comission II, 1857, 155

PASSAVANT Johan David., Ueber die mittelalterliche Kunst in Böhmenun Mähren, Zeitschrift für die christliche Archaeologie und Kunst, Leipzig, 1856, tab.10

Kresby Franze Lorenze uveřejněné v knize:

SCHMITT Anton: Obrazy starožitných staveb v Čechách: dle přírody kreslené a do ocele leptané.Abbildungen der baualterthümer in Böhmen nach der Natur gezeichnet und in Stahl geärtzt von Franz Lorenz: herausgegeben von Anton Schmitt, Prag 1853

VIII. Literatura

BARTLOVÁ Milena / CHARVÁT Petr, Z počátků křesťanství v českých zemích: ikonografie románských tympanonů, in: Umění 49, 2001, 384 – 397

BAŽANT Jan: Kultura českého středověku a antika, Praha 2000

BENEŠOVSKÁ Klára / CHOTĚBOR Petr / DURDÍK Tomáš / DRAGOUN Zdeněk: Architektura románská, Praha 2001,115

BOHÁČ Zdeněk: Patrocinia románských kostelů v Čechách in: Historická geografie 8, 1972, 32-51

BENEŠ František Xaver: Kamené obrazy kostela sv. Jakuba blíže Církvice v Čáslavsku, In: Památky archaeologické a místopisné, VIII., 1870, 38 – 46

BIRNBAUM Václav: Filiální kostel sv. Jakuba ve Sv. Jakubě, in: Umělecké poklady Čech II., Praha 1915, 28 – 29

BIRNBAUM Vojtěch / CIBULKA, Josef / MATĚJČEK. Antonín / PEČÍRKA, Josef / ŠTECH, Václav: Dějepis výtvarného umění v Čechách I., Středověk, Praha 1931, 30, 32 a 39

BRANIŠ Josef : O působení kláštera sázavského na vývoj stavitelství a plastiky ve východních Čechách, Kutná Hora 1881

BRANIŠ Josef : Dějiny středověkého umění v Čechách I. Od počátků křesťanství v Čechách do roku 1306, Praha 1892

DENKSTEIN Vladimír / DROBNÁ Zoroslava / KYBALOVÁ Jana: Lapidárium Národního muzea, Praha 1958

FROLÍK Jan: Kostel sv. Jakuba, Jakub (okres Kutná Hora) in: Archeologie ve středních Čechách, 1998, 411-412

GRUEBER, Bernhard: Die Kunst des Mittelalters in Böhmen I., Wien 1871, 42 a 85

HOMOLKA Jaromír: Románské sochařství in: Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984, 93-94

HRUBÝ, Václav: Tři studie k české diplomatice, Brno 1936, 39–46

CHARVÁTOVÁ, Kateřina: Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420.1. svazek. Fundace 12. století. Praha 1998

JIREČEK Hermenegild: Příspěvek k vysvětlení záhadných soch na kostele ve vsi Sv. Jakubě u Církvice blíž Kutné Hory, in: Památky archaeologické IV/2, 1861, 176

KLÁPŠTĚ Jan: Proměna českých zemí ve středověku. Praha 2005

KRAMÁŘ Vincent: Skulptury jižního průčelí románského kostela ve Svatém Jakubu, in: Umělecké poklady Čech II.,Praha 1915, 49 – 55

KROUPA Pavel: Průzkum jižního průčelí lodi kostela sv.Jakuba v Jakubu u Kutné Hory, in: Průzkumy památek 1/1997, 3 – 26

KUDĚLKA Zdeněk: Románské reliéfy ve Svatém Jakubu u Kutné Hory, nepublikovaná disertační práce na filosofické fakultě univerzity v Brně,1950

KUDĚLKA Zdeněk: Ještě o kostele ve Svatém Jakubu, in: Umění 5, 1957, 380 – 381

KUDĚLKA Zdeněk: Realistický prvek v českém románském sochařství, in: časopis společnosti přátel starožitností českých 59, 1951, 106 – 110

KUTHAN Jiří: Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách. K problematice cisterciácké stavební tvorby, Praha 1983

Kutná Hora: Dějiny českých měst. (ed. Helena Štroblová, Blanka Altová) Praha 2000

LEHNER, Ferdinand: kostel, in: Method XIX,1893, 73-76

LEHNER, Ferdinand: Dějiny umění národa českého I/1,2,3., Praha 1905

LÍBAL, Dobroslav: Recenze knihy Anežky Merhautová, raně středověká architektura v Čechách, in: Umění 22, 1974, 160-175

LÍBAL Dobroslav / LIŠKOVÁ Alena / NOVOSADOVÁ Olga: Architektonický rozbor kostela sv. Jakuba (okr Kutná Hora), nepublikovaný strojopis uložen v archivu PÚSČ

LIVOROVÁ Anežka: Příspěvky k vlivu francouzské románské architektury na architekturu českou, in: Umění 17, 1946, 296

MAŘÍK Petr: Zpráva ze den 22.11.1996 o makroskopickém posouzení soch z kostela sv. Jakuba (okr. Kutná Hora)nepublikovaný strojopis uložený v archivu PÚSČ

MAŘÍK Petr: Zpráva ze den 7.12.1996 o mikroskopickém posouzení soch z kostela sv. Jakuba (okr. Kutná Hora)nepublikovaný strojopis uložený v archivu PÚSČ

MAŠÍN, Jiří: Plastik, In: Romanik in Böhmen (ed. Erich Bachmann), München 1977, 181-183

MAŠÍN, Jiří: K problematice románského sochařství v českých zemích, In: Sborník k sedmdesátým narozeninám Jana Květa,1965, 76-

MENCL Václav: Panské tribuny v naší románské architektuře, in: Umění 13, 1965

MENCL Václav: Vývoj středověkého portálu v českých zemích, in: Zprávy památkové péče 20, 1960,

MENCL Václav: Francouzská románská architektura na české půdě, in: umění 17, 1946, 207

MENCL Václav: Románská a gotická hlavice jako prostředek k datování české architektury, in: Zprávy památkové péče 10, 1955, 2

MERHAUTOVÁ-LIVOROVÁ Anežka: Kostel sv. Jakuba ve svatém Jakubu u Kutné Hory, in: Umění 2, 1954, 228–236

MERHAUTOVÁ Anežka / TŘEŠTÍK Dušan: Románské umění v Čechách a na Moravě, Praha 1983 [1]

MERHAUTOVÁ ANEŽKA: Románská architektura v Čechách in: Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984, 58-59

MERHAUTOVÁ Anežka / TŘEŠTÍK Dušan: Ideové proudy v českém umění 12. století, Praha 1985

MERHAUTOVÁ Anežka: Romanische Kunst in Polen, der Tschechoslowakei, Ungarn, Romänien und Jugoslawien, Praha 1974, 139

MERHAUTOVÁ-LIVOROVÁ Anežka: K ikonografii českých raně středověkých tympanonů, in: Umění 24, 1976, 417-428

MERHAUTOVÁ Anežka: Raně středověká architektura v Čechách, Praha 1971, s. 136-137

MERHAUTOVÁ-LIVOROVÁ Anežka: K problematice české architektury 12. století, in: Umění XI, 1963, 81-91

NEUWIRTH, Josef: Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Přemyssliden, Prag 1888, 155

NOVOTNÝ Václav: České dějiny I/2, Od Břetislava I. do Přemysla I., Praha 1913

NOVOTNÝ Václav: České dějiny I/3, Čechy královské za Přemysla I. a Václava I., Praha 1928

NOVÝ, Rostislav: Přemyslovský stát 11. a 12. století, Praha 1972

ORTH, Jan / SLÁDEK, František, Topograficko - statistický slovník Čech, Praha 1870, 217

PASSAVANT, Johan David : Ueber die mittelalterliche Kunst in Böhmenun Mähren, in: Zeitschrift für die christliche Archaeologie und Kunst, Leipzig, 1856, 149

PAVLÍKOVÁ Marie: O oltářních autentikách biskupa Daniela I.in: Věstník královské české společnosti Nauk, roč. 1951, Praha 1953, 1-21

PRECLÍK, František: Kostel svatojakubský, in: Method XIX,1893, 51-53, 61-67

PEČÍRKA, Jaromír: Románské sochařství v Čechách, in: Volné směry XXII, 1923/24, 96

PROFOUS: Místní jména v Čechách II. Praha 1949, 93

PRIX, Dalibor: Podoby a funkce podélných jednolodních tribunových kostelů 12. a první poloviny 13. století v Čechách, nepublikovaná disertační práce, Praha 1989, 54-57

RADOVÁ, Milada / ŠKABRADA, Jiří: Příspěvek k poznání románských stavebních postupů, in: Umění 24, 1976, 274-278

RYBAŘÍK, Václav: Středočeské stavební a sochařské pískovce, in: Geologický průzkum 10, 1988, 295-298

SCHALLER Jaroslaus: Topographie des Königreichs Böhmen : Darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlösser und Städte unter den ehemaligen und jetzigen Benennungen samt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden.; Sechster Theil. Čžaslauer Kreis ,Prag,Wien, 1787, 15

SCHMITT Anton : Obrazy starožitných staveb v Čechách: dle přírody kreslené a do ocele leptané- Abbildungen der baualterthümer in Böhmen nach der Natur gezeichnet und in Stahl geärtzt von Franz Lorenz: herausgegeben von Anton Schmitt, Prag 1853

SOMMER, Johann Gotfried : Das Königreich Böhmen, statistisch- topographisch dargestellt von Johann Gotfried Sommer, Eilfter Band, Časlauer Kreis, Prag 1843, s. 332

ŠIMÁK Josef Vítězslav: České dějiny I/5. Středověká kolonisace v zemích českých, Praha 1938, 1228

SMETÁNKA, Zdeněk: Povrchový výzkum na lokalitě Karlík u Dobřichovic, in: HG 10, 1973, 81–86

SMRKOVSKÝ, Miloslav: Zpráva o výsledku průzkumu románského kostela sv. Jakuba, okr. Kutná Hora, Kutná Hora 23. listopadu 1971, nepublikovaný strojopis uložen v archivu PÚSČ

SUCHOMEL, Miloš: Čtyři metody zabezpečování a záchrany kamenosochařských kulturních památek, in: Památky a příroda č. 3, 1988, 150, 155-156

SUCHOMEL, Miloš: Proměny kamenosochařských uměleckých děl způsobované klimatickými zásahy (tempus silices et adamanta terit), in: Průzkumy památek, 2/2005, 191-207

Umělecké památky Čech I. /.A - J / (ed. Emanuel Poche), Praha 1977

WOCEL Jan Erazim: Byzantinský kostel ve vsi Svatém Jakubě, in: Časopis českého muzea21, díl I. Praha 1847, 211-228

WOCEL Jan Erazim: Byzantinský kostel ve vsi sv. Jakubě, in: Archeologické listy, Svazek I., článek B1, Praha 1852

WOCEL Jan Erazim: Die romanischen Kirchen zu Záboř und St. Jakob in Böhmen, in: Mittheilungen der k. k. Central-Comission II, 1857, 116-122

ZAVADIL J. Antonín: Kutnohorsko slovem i obrazem, Díl druhý, část 1, sešit C: Sedlec–Zhoř, Kutná hora 2000 [2]

ŽEMLIČKA Josef: Čechy v době knížecí: (1034 – 1198), Praha 1997

IX. Seznam vyobrazení

1) Autentika biskupa Daniela I. pro kostel sv. Petra a Pavla v Bohnicích uložená ve farním archivu s datem 30. května 1158. Reprodukce z článku: Marie PAVLÍKOVÁ: O oltářních autentikách biskupa Daniela I. in: VKČSN, roč. 1951, Praha 1953, 23

2) Autentika biskupa Daniela I. pro kostel sv. Jakuba v Jakubu u Kutné Hory s datem 19. listopadu 1165, uložená v archivu Národního muzea pod signaturou A4. (Foto: autorka, 2006)

3) Přepis oltářní autentiky na části hlavního oltáře z kostela sv. Jakuba z roku 1665. (Foto: autorka)

4) Kostel sv.Jakuba na rytině z roku 1852. Rytina z článku: Jan Erazim WOCEL: Byzantinský kostel ve vsi sv. Jakubě, in: Archeologické listy, Svazek I., článek B1, Praha 1852, nepag.

5) Kostel sv. Jakuba na rytině z roku 1853. Rytina z knihy: Anton SCHMITT: Obrazy starožitných staveb v Čechách: dle přírody kreslené a do ocele leptané- Abbildungen der baualterthümer in Böhmen nach der Natur gezeichnet und in Stahl geärtzt von Franz Lorenz: herausgegeben von Anton Schmitt, Prag 1853, nepag.

6) Půdorys kostela sv. Jakuba na rytině z roku 1852, ještě se zakreslenou předsíní a schodištěm vedoucím do prvního patra věže. Rytina z článku: Jan Erazim WOCEL: Byzantinský kostel ve vsi sv. Jakubě, in: Archeologické listy, Svazek I., článek B1, Praha 1852, nepag.

7) Půdorys kostela sv. Jakuba. Stávající stav. Kresba z knihy: Anežka MERHAUTOVÁ: Raně středověká architektura v Čechách, Praha 1971,

8) Kostel sv. Jakuba. Pohled na jižní průčelí kostela. (Foto: autorka 2006)

9) Kostel sv. Jakuba. Pohled od jihozápadu. (Foto: autorka 2005)

10) Kostel sv. Jakuba. Pohled na kostel ze severu. (Foto: autorka 2005)

11) Kostel sv. Jakuba. Pohled na kostel ze severovýchodní strany. (Foto: autorka, 2005)

12) Kostel sv. Jakuba. Deska s reliéfem sv.Jakuba, detail úchytu pro nosná lana. (Foto: Jan Žižka, 1996)

13) Kostel sv. Jakuba. Reliéf sv. Jakuba na jižním průčelí. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

14) Kostel sv. Jakuba. Detail reliéfu sv. Jakuba. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

15) Kostel sv. Jakuba. Detail reliéfu sv.Jakuba. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

16) Kostel sv. Jakuba. Reliéf pravého mládence, detail hlavy. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

17) Kostel sv. Jakuba. Reliéf levého mládence, detail pravé nohy. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

18) Kostel sv. Jakuba. Reliéf pravého mládence, detail pravé nohy. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

19) Kostel sv. Jakuba. Reliéf pravého mládence, detail levé nohy. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

20) Kostel sv. Jakuba. Reliéf opata, detail hlavy. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

21) Kostel sv. Jakuba. Reliéf rytíře, detail hlavy. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

22) Kostel sv. Jakuba. Reliéf biskupa, detail nohou. (Foto: Pavel Kroupa,1996)

23) Kostel sv. Jakuba. Celkový pohled na jižní průčelí se sochařskou výzdobou. (Foto: autorka, 2005)

24) Kostel sv. Jakuba. Reliéf sv. Jakuba s mládenci. (Foto: autorka 2006)

25) Kostel sv. Jakuba. Detaily reliéfů mládenců(Foto: autorka 2006)

26) Kostel sv. Jakuba. Reliéf rytíře. (Foto: autorka, 2006)

27) Kostel sv. Jakuba. Reliéfy biskupa? a opata? v patře jižního průčelí. (Foto: autorka, 2006)

28) Kostel sv. Jakuba. Reliéfy sv. Petra? a sv. Pavla? (Foto: autorka, 2006)

29) Kostel sv. Jakuba. Slepé arkády na jižní straně věže s někdejší sochařskou výzdobou. (Foto: autorka, 2006)

30) Kostel sv. Jakuba.Tympanon jižního portálu. (Foto: autorka, 2005)

31) Kostel sv. Jakuba. Východní apsida.(Foto: autorka, 2006)

32) Kostel sv. Jakuba. Detail profilovaného soklu, severovýchodní strana apsidy. (Foto: autorka, 2006)

33) Kostel sv. Jakuba. Pohled do apsidy. Reprodukce z knihy: Klára BENEŠOVSKÁ / Petr CHOTĚBOR / Tomáš DURDÍK / Zdeněk DRAGOUN: Architektura románská, Praha 2001, 115

34) Kostel sv. Jakuba. Pohled do interiéru kostela na rytině z roku 1852. Rytina z článku: Jan Erazim WOCEL: Byzantinský kostel ve vsi sv. Jakubě, in: Archeologické listy, Svazek I., článek B1, Praha 1852, nepag.

35) Kostel sv. Jakuba. Pohled na románskou tribunu od presbytáře. (Foto: autorka, 2005)

36) Kostel sv. Jakuba. Severní sloup románské tribuny, detail hlavice. (Foto: autorka, 2005)

37) Kostel sv. Jakuba. Sloupy nesoucí tribunu v západní části lodi kostela. (Foto: autorka, 2006)

v Praze
KTF
5, Praha 6

38) Interiér kostela sv. Jakuba. Náhrobek Petra Mladějovského z Mladějova(†1578), náhrobek Adama Šimona Konecchlumského z Konecchlumu (†1598). (Foto: autorka, 2006)
39) Interiér kostela sv. Jakuba. Náhrobek Jana Diviše ze Žerotína (†1607) a Henrycha Mladějovského z Mladějova (†1521) (Foto: autorka, 2006)

40) Interiér kostel sv. Jakuba. Náhrobek hraběnky Kateřiny de Arco. (Foto: autorka, 2006)

The Church of St. James in village Jakub

The Church of St. James is situated in a small village Jakub (formerly Svatý Jakub) seven kilometres east of Kutná Hora. The Church has a single-aisle longitudinal construction with the apsis on the east and with the tower including the rostrum on the west.

In the elevated part of the St. James Church was to be found a rather small liturgical space where was in 1845 during a major restoration discovered an „altar-autentika", document written by Prague Bishop Daniel and describing the course of ceremony. Nowadays this paper is an important contribution to the dating of the church building whose builder was a noblewoman Marie together with her sons Slavibor and Pavel.

For its architectonical and artistic qualities the church of St. James ranks among most outstanding Romanesque construction monuments whose uniqueness lies especially in the sculptural decoration of the southern facade. It concerns eight relief figures enclosed by plain arcades on semi columns and the portal with tympanum. Periodic-style relationship of the architectonical articulation in connection with the sculptural decoration is searched in France (Poitou and Saintonge) whereas relief figures are linking together with northern Italy (mainly Emilia).

The Church of St. James

12th century

Romanesque styl

Architecture

Sculpture

I. ÚVOD DO PROBLEMATIKY 1

II. PŘEHLED VÝVOJE UMĚLECKOHISTORICKÉHO A HISTORIOGRAFICKÉHO BÁDÁNÍ 3

Jana Erazim Vocel a literatura 19. století 3

Od Vincenta Kramáře k moderní české historii umění 5

III. LOKALIZACE OBJEKTU A ARCHEOLOGICKÁ EVIDENCE LOKALITY 9

IV. AUTENTIKA BISKUPA DANIELA I. 11

Nález autentiky 11

Diplomatický rozbor 12

Interpretace pramene 14
Svěcení svatojakubského chrámu 14
Společenské postavení zakladatelky Marie? 15
Rozsah a struktura majetku rodiny zakladatelky Marie? 19
Vazba rodiny zakladatelky k rodu pánů ze Švábenic? 21

V. RESTAURACE V DRUHÉ POLOVINĚ 19. STOLETÍ A PROBLEMATIKA VYPOVÍDACÍ HODNOTY STAVEBNĚ HISTORICKÝCH PRAMENŮ 24

Stávající stav kostela sv. Jakuba 28

Stavebně historický průzkum z roku 1996 32
Nové poznatky k románské stavbě kostela sv. Jakuba 33
Nové poznatky k sochařské výzdobě kostela sv.Jakuba 35

VI. ZÁVĚREM K SOCHAŘSKÉ VÝZDOBĚ 38

VII. PRAMENY KE KOSTELU SV. JAKUBA V OBCI JAKUB 39
Edice pramenů 39
Archivní prameny 39
Obrazové prameny 40

VIII. LITERATURA 41

IX. SEZNAM VYOBRAZENÍ 45

THE CHURCH OF ST. JAMES IN VILLAGE JAKUB 48